

NATO
|
ОТАН

ХАВФСИЗЛИК
ЙЎЛИДА
ҲАМКОРЛИК

ХАВФСИЗЛИК ЙЎЛИДА ҲАМКОРЛИК

Кириш сўзи

Ушбу рисолада Евро-Атлантика Ҳамкорлиги ва унинг муҳим механизмларининг негизида ётган асосий тамойиларни тушунтиришга ҳаракат қилинган. Рисолада Евро-Атлантика хавфсизлигининг бешта асосий фаолият турларига - хавфсизлик ва ҳамкорлик бўйича мулоқотлар, тинчликпарварлик амалиётлари, ҳарбий ислоҳот, фавқулодда ҳолатларнинг олдини олишга тайёргарлик, фан ва атроф-муҳит соҳаларидаги ҳамкорликка асосий эътибор берилган. Ушбу фаолият турлари Евро-Атлантика хавфсизлигининг ошиб бораётгани ва Ҳамкор мамлакатлар учун ҳамкорликнинг амалий жиҳатдан муҳимлигини кўрсатадиган яққол мисоллардир. Ҳамкорликнинг ҳар хил фаолият турлари ислоҳотларга, демократик тизимларнинг ривожланишига ва Ҳамкор мамлакатларнинг кенг халқаро ҳамжамиятнинг аъзолари сифатида кўпмиллатли ҳамкорликда қатнашишларига сезиларли ижобий таъсир этади.

Табиийки, Ҳамкор мамлакатларнинг НАТО билан биргаликдаги фаолиятининг бутун миқёсини ва кенглигини битта нашрда ёзиб ақс эттиришнинг иложи йўқ. Бундай фаолиятга нафақат оммавий ахборот воситаларида батафсил ёритиб келинаётган Болқон яримороли ва Афғонистондаги тинчликпарварлик амалиётлари, балки терроризмга қарши кураш, ҳарбий ислоҳот, хавфсизликнинг иқтисодий масалалари, фавқулодда ҳолатларнинг олдини олиш, қуролланишни чеклаш, логистика (фронтдаги таъминот), ҳаво мудофааси, ҳаво фазосидан фойдаланишни бошқариш, қуролланиш, ўқув тайёргарлиги (ўқиш ва машғулотлар ўтказиш), фан ва атроф-муҳит ва ахборот дастурлари каби бошқа кўп соҳалардаги ҳамкорлик киради.

Шунингдек, НАТО икки Ҳамкор мамлакат, Россия ва Украина ҳамда Ўрта денгиз Мулоқоти иштирокчилари бўлган етти мамлакат билан алоҳида муносабатларни ўрнатган. Бундан ташқари, Шимолий Атлантика Иттифоқи 2004 йилнинг июнида Стамбул Саммитининг ташаббусидан келиб чиқиб, Яқин Шарқ минтақасида жойлашган давлатлар билан ҳамкорлик қилиш имкониятларини ўрганиб чиқмоқда. Рисолада бундай муносабатлар алоҳида ёритилмаган бўлса ҳам, ушбу мамлакатлар билан ҳозирги ва келажакдаги ҳамкорлик Евро-Атлантика Ҳамкорлиги доирасида яратилган кўпсонли фаолият ва механизмларга асосланган.

Мундарижа

ХАВФСИЗЛИК ЙЎЛИДАГИ

4__

Ҳамкорликнинг
келиб чиқиши ва
ривожланиши

© ullstein bild - Sonntäg

8__

Асосий
механизмлар

14__

Хавфсизлик
бўйича мулоқот
ва ҳамкорлик

18__

НАТО ва
Ҳмакор
мамлакатлар
харитаси

Изоҳ: Ушбу нашрдаги обих Югослав Республикаси Македония айтиб ўтилган жойлар юлдузча (*) билан белгиланиб, куйидаги сноскага қарайди: *Туркия Македония Республикасини унинг конституцион номи билан тан олади.*

Фоторасмларга муаллифлик ҳуқуқи: Ҳамма фоторасмлар НАТОнинг© мулкига тегишлидир, бошқаси белгиланмаган бўлса.

ҲАМКОРЛИК

20__

Тинчликпар-
варлик
операциялари

24__

Мудофаа
ислохоти

29__

Фавқулодда
ҳолатларга
тайёргарлик ва
уларга жавоб
қилиш

33__

Хавфсизлик,
фан ва атроф
муҳит

36__ Евро-Атланттик хавфсизлигининг ҳақиқий маданияти

Ҳамкорликнинг келиб чиқиши ва ривожланиши

1989 йилнинг ноябр ойида Берлин деворининг кулаши “совуқ уруш” тугаганлигининг рамзи бўлди. Марказий ва Шарқий Европада рўй берган ўзгаришларнинг улкан суръати қисқа муддат ичида НАТО олдида турли янги хавфсизлик муаммоларининг пайдо бўлишига сабаб бўлди. Сиёсий ўзгаришларнинг мислсиз миқёси Европада хавфсизликни кучайтириш учун катта имкониятлар яратиб берди ва шу билан бирга янги ноаниқликлар ва потенциал нотинчликка олиб келди.

Мазкур имкониятдан фойдаланиш ва “совуқ уруш” давридаги қарама-қаршиликлардан сўнг Европада хавфсизлик масалаларини янги ижобий асосда ҳал этиш учун нима қилиш керак эди? Шарқ, Ғарб ва Европанинг барча мамлакатлари ўртасида муносабатларни нормал ҳолга келтириш учун қандай йўл тутиш керак эди? Ўзларининг яқинда қозонган мустақилликларини мустаҳкамлаш ва интилишларини рўёбга чикаришда ва демократик мамлакатлар каби нафақат минтақада, балки бутун дунёда кўпмиллатли хавфсизлик масалаларини ҳал

этиш жараёнида тўлиқ иштирок этишлари учун Марказий ва Шарқий Европа мамлакатларига қандай ёрдам бериш мумкин эди?

Иттифоқдош мамлакатларнинг раҳбарлари 1990 йилнинг июлида Лондонда бўлиб ўтган саммит учрашувида бу саволларга жавоб бердилар. Шарқ ва Ғарб орасидаги эски қарама-қаршиликлардан устун келиб, улар Марказий ва Шарқий Европадаги ҳамма мамлакатларга “дўстона қўл” узатиб янги ҳамкорлик муносабатларини таклиф этишди. Шундай қилиб 1991 йилнинг декабрида ҳаммани ташвишга солган масалаларни муҳокама қилиш учун НАТО ва уни янги ҳамкор мамлакатлар билан бирлаштирадиган Шимолий Атлантика Ҳамкорлик Кенгаши (НАКК)нинг пайдо бўлишига замин яратилди. (Европадаги ўзгаришлар суръати шу қадар тез эдики, НАККнинг биринчи учрашувида тарихий ходиса рўй берди: якуний коммюникени тасдиқлаш пайтида, совет элчиси Совет Иттифоқи бўлиниб кетгани ва шу пайдан бошлаб у фақат Россия Федерациясининг вакили эканлигини эълон қилди.)

> Совуқ урушнинг тугаши хавфсизликни ошириш ва ҳамкорликни ривожлантириш учун янги имкониятлар яратди.

© ullstein bild - Schmöder

“Ҳамкорлик Евроа-Атлантика минтақасида барқарорлик ва хавфсизликка фақатгина ҳамкорлик ва биргаликдаги ҳаракат билан етиш мумкин деган биргаликдаги ишончнинг ифодаси сифатида яратилган. Асосий озодлик ва одам ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва ривожлантиштириш, ва озодлик, одиллик ва демократия орқали тинчликни ҳимоя қилиш Ҳамкорликнинг пойдевори бўлиб умумий қадриятлардир.”

(Тинчлик йўлида Ҳамкорлик: Доиравий ҳужжат - Брусселдаги Саммит, 10 январ, 1994й.)

Муносабатлардаги ушбу кескин ўзгариш Шимолий Атлантика Иттифоқининг 1991 йилнинг ноябрида имзоланган ва хавфсизлик масалаларига кенгроқ ёндашишни талаб қилувчи янги стратегик концепциясида ўз ифодасини топди. Шимолий Атлантика Иттифоқининг мақсадларига сиёсий воситалар орқали эришиш учун имкониятлар олдингидан ҳам кўпроқ эди. Мудофаа масалаларининг муҳимлиги сақланиб қолсада, эндиликда бутун Евро-Атлантика минтақасида барқарорлик ва хавфсизлик мустаҳкамлашига кўмаклашиш учун иқтисодий, ижтимоий ва атроф-муҳит масалаларига кўпроқ эътибор қаратиш имконияти туғилди. Мулоқот ва ҳамкорлик ушбу ёндашувнинг муҳим қисмлари эди. Булар Шимолий Атлантика Иттифоқига юзага келган турли муаммоларни ҳал этиш учун зарур эди. “Совуқ уруш” дан сўнг асосий мақсадлар қуйидагилардан иборат эди: тушунмовчилик ва ғаразлардан келиб чиқадиган хавфни камайтириш; Иттифоқдошлар хавфсизлигига таъсир этувчи тангликларни бошқаришни барпо этиш ва такомиллаштириш; бутун Европа мамлакатлари орасидаги ҳамфикрлик ва ишончни ошириш; хавфсизликнинг умумий муаммоларини ҳал этилишида ҳақиқий ҳамкорлик имкониятларини кенгайтириш.

“Совуқ уруш” даври тугашидан бошлаб НАКК маслаҳатлари ўша даврдан қолиб кетган, жумладан Россия қуролли кучларини Болтиқ бўйи мамлакатларидан олиб чиқиш каби хавфсизлик масалаларига қаратилган эди. Шунингдек, хавфсизлик ва мудофаа билан боғлиқ бўлган қатор масалалар бўйича сиёсий ҳамкорлик ҳам бошланган эди. НАКК кўп йўналишлар бўйича янги йўл тутди. Аммо НАКК асосан кўптомонлама сиёсий мулоқотга эътибор қаратарди ва бу алоҳида Ҳамкорнинг НАТО билан мустақил ўз ҳамкорлик муносабатларини ривожлантириши учун имконият бермасди.

Бу ҳолат 1994 йилда ҳамкорлик ҳаракатида олдинга катта қадам ташланиб НАТО билан алоҳида Ҳамкор мамлакатлар ўртасида амалий иккитомонлама ҳамкорлик бўйича асосий дастур бўлган Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастури бошланиши билан ўзгарди. 1997 йилда эса НАКК ўрнини босиш ва ушбу ташкилот эришган ютуқлар асосида кучли ва янада оператив ҳамкорликни ривожлантиришга тайёргарлик кўриш учун Евро-Атлантика Ҳамкорлик Кенгаши (ЕАПК) яратилди.

Кўпмиллатли даражада ҳамкорлик ва биргалигида фаолиятнинг моҳияти бутун Евро-Атлантика минтақасида ошкоралик ва ишонч асосид қуриладиган доимий маслаҳатлашувлар ва ҳамкорлик фаолиятларидан иборатдир. Бу иккитомонлама даражада уларнинг маҳсус ҳолатлар ва талабларига мосланган бўлиб, алоҳида Ҳамкор мамлакатлар ва НАТО ўртасида амалий иш муносабатларини ривожлантиришга ундайди.

Ҳамкорлик фаолиятига барча иштирок этувчи, кўплари қарама-қарши иттифоқларнинг қатнашчилари сифатида рақиб бўлиб ёки узоқ муддат давомида ўзаро минтақавий, худудий, сиёсий, ирқий ёки диний баҳс қилиб келган мамлакатлар ўртасида музокаралар олиб бориш ва тушунишни барпо этиш киради. Умумий хавфсизлик масалаларининг умумий ечимини топишга қаратилган биргаликдаги фаолият ҳамкорликдан келиб чиқадиган ўзаро фойда ҳақида аниқ тушунча ҳосил қилиш ва олдинги нотўғри тушунчаларни бартараф этишдек муҳим ютуқларга олиб келди.

Эҳтимоли муқаррар бўлган Марказий ва Шарқий Европа ва собиқ Совет Иттифоқида юз бераётган мураккаб сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий ўзгаришлар тўсқинлик ва қийинчиликларга олиб келган бўлсада, Ҳамкорлик фаолияти бошлангандан буён улкан таррақиётга эришилди. Ўзаро тузилган ҳамкорлик келишувларига асосланган хавфсизлик бўйича ҳамкорликни кенгайтириш мақсадида НАТО ва унга Ҳамкор мамлакатлар томонидан амалга оширилган муваффақиятли ташаббуслар сабабли ЕАПК ва ПфП дастури ўзининг жўшқинлигини мустаҳкам равишда ривожлантирмоқда. Йиллар ўтиб ўзгарувчан хавфсиз муҳитнинг янги муаммоларига мослашиш учун НАТО ўзгариб кетганлиги сабабли Ҳамкорлик ҳам ривожланиб кетди. Ўзининг илғорлигини ва Шимолий Атлантика Иттифоқи учун муҳимлигини сақлаб қолиш учун Ҳамкорликнинг фаолияти ва механизмларини НАТОнинг янги йўналишларига мослаштирилди (*“Асосий механизмлар” бобини қаранг*).

Шу билан бирга турли Ҳамкор мамлакатларнинг интилишларига мослашиш ва улар учун қизиқарли таклиф киритиш учун Ҳамкорлик фаолиятини чуқурлаштириш ва кенгайтиришга тўғри келди. НАТО таркибининг икки марта кенгайгани Иттифоқдошлар ва Ҳамкорлар ўртасидаги мувозанатни ўзгартирди (*қутичани кўринг*). 2004 йилнинг мартага келиб Иттифоқдошлар Ҳамкорларга нисбатан кўп эди, қолган Ҳамкорлар эса хилма-хил гуруҳларни ташкил этишарди. Бу гуруҳларга ҳозиргача ўтган замон

меросларини бартараф этиш билан банд бўлган Болқон мамлакатлари, стратегик нуқтаи-назардан муҳим, лекин ривожланиши суст бўлган Кавказ, Ўрта Осиё ва Ғарбий Европадаги қўшилмаган мамлакатлар киради. Баъзи бирлари ўзининг мудофаа тузилмаларини ва имкониятларини ривожлантириш жараёнида бўлишса, бошқалари эса НАТО бошчилигидаги операцияларга катта кучларни таклиф қилиш ва янги Ҳамкор мамлакатларга турли соҳалар бўйича маслаҳат, ёрдам бериш ва малака ошириш имкониятларига эгадирлар.

Бугунги кунга келиб 20 Ҳамкор мамлакатлар 26 Иттифоқдошлар билан доимий маслаҳатлашиш ва мудофаа ва хавфсизликнинг ҳар хил турларига тегишли бўлган ҳамкорликни ривожлантириш учун ЕАПКдан фойдаланишади. Уларнинг қуролли кучлари тез-тез машқлар ўтказишади ва ўзаро алоқада бўлишади; уларнинг аскарлари НАТО раҳбарлигидаги тинчликпарварлик операцияларида ёнма-ён туриб биргаликда хизмат қилишади; Иттифоқдошлар ва Ҳамкорлар терроризм таҳдидларига қарши бўлган умумий ишда биргаликда фаолият олиб боришади. “Совуқ уруш” тугаган вақтда ҳеч ким Евро-Атлантикадаги стратегик муҳит бу қадар драматик даражада ривожланишини кўз олдида ҳам келтирмаган.

НАТО ҳамкорлик сиёсатининг дастлабки мақсади мавжуд тўсиқларни бузиш ҳамда мулоқот ва ҳамкорлик орқали хавфсизликни яратиш эди. Бугунга келиб ушбу мақсадлар миқёси камайди, чунки ҳамкорлар НАТО билан биргаликда 21 асрнинг хавфсизлигига бошқалар қаторида терроризм, оммавий қирғин қуролларини тарқатиш ва номақбул давлатлар томонидан дахл қилишига қарши курашга киришдилар.

ИТТИФОҚДОШЛАР ВА ҲАМКОРЛАР

Ўтган йиллар давомида 30 мамлакатлар - Албания, Арманистон, Австрия, Озарбайжон, Белоруссия, Болгария, Хорватия, Чехия Республикаси, Эстония, Финляндия, Грузия, Венгрия, Ирландия, Козоғистон, Қирғизистон Республикаси, Латвия, Литва, Молдова, Польша, Руминия, Россия, Словакия, Словения, Швеция, Швейцария, обик Югослав Республикаси Македония,* Тожикистон, Туркменистон, Украина ва Ўзбекистон - Ҳамкорлик дастурига қўшилишди.

1997 йилдан буён ўзаро муносабатлар, ҳамкорлик ва хавфсизлик тўғрисидаги НАТО-Россия Асосий Акти ҳамда НАТО билан Украина ўртасида Махсус Ҳамкорлик тўғрисидаги НАТО-Украина Хартияси имзоланишидан сўнг Россия ва Украина билан махсус алоқалар ўрнатилган. 2002 йилда Россия ва Иттифоқдошларнинг вакиллар тенг ҳуқуқли асосда учрашадиган НАТО-Россия Кенгаши ташкил этилган пайтдан буён Россия билан алоқалар кучайиб бормоқда. Украинанинг Евро-Атлантика хавфсизлик тизимларига тўлиқ интеграцияси йўлида қилаётган ислохий саъй-ҳаракатларини қўллаб-қувватлайдиган, НАТО-Украина Ҳаракатлар Режасининг 2002 йил ноябр ойида қабул қилиниши билан НАТО ва Украина ўртасидаги алоқаларни чуқурлаштириш ва кенгайтириш йўлида қадамлар қўйилди.

Ўнта Ҳамкор мамлакатлар Иттифоқдош бўлдилар. 1999 йилда Чехия Республикаси, Венгрия ва Польша Шимолий Атлантика

Иттифоқига аъзо бўлганларидан сўнг, 2004 йилда улар сафига Болгария, Эстония, Латвия, Литва, Руминия, Словакия ва Словениялар қўшилишди. Учта номзод мамлакатлар, яъни Албания, Хорватия ва обик Югослав Республикаси Македония* бўлажак аъзоликка тайёргарлик ишларини олиб боришмоқда.

Босния ва Герцеговина ҳамда Сербия ва Монтенегро ҳам Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастури ҳамда Евро-Атлантика Ҳамкорлик Кенгашига қўшилиш умидидадир. НАТО уларнинг интилишларини қўллаб-қувватлайди, аммо аввал бажарилиши лозим бўлган талабларни улар олдида қўймоқда. Бундай талаблар собиқ Югославия учун Халқаро Жиноий Трибунали билан тўла ҳамкорлик, айниқса, уруш жиноятларида гумон қилинувчи ва шу билан ҳаммага таниқли бўлган Радован Караджич ва Ратко Младичларнинг ҳибсга олинишида ҳамкорликни назарда тутуди. Айни пайтда НАТО Босния ва Герцеговинадаги ҳарбий ислохотларни қўллаб-қувватламоқда. Шунингдек, Сербия ва Монтенегро билан ҳам хавфсизлик соҳасида чекланган ҳамкорлик олиб борилмоқда, жумладан, ҳарбий офицерлар ва фуқароларнинг Шимолий Атлантика Иттифоқи, тангликларни бошқариш масалалари, тинчликпарварлик операциялари ва ҳарбийлар билан фуқаролар ўртасидаги ҳамкорлик масалалари билан таништиришга қаратилган НАТО нинг ориентация курсларида қатнашиш бўйича ҳамкорлик амалга ошиш жараёнидадир.

Асосий механизмлар

НАТО Ҳамкорлар билан алоқаларнинг учун умумий сиёсий асоси бўлиб хизмат қилувчи Евро-Атлантика Ҳамкорлик Кенгаши (ЕАПК) орқали ўз Ҳамкорлари билан мунтазам равишда маслаҳатлашувлар олиб боради. Шунингдек, ҳар бир Ҳамкор ўзига мос ҳамкорликнинг устивор йўналишларини танлаши мумкин бўлган амалий тадбирлар дастури бўлмиш Тинчлик йўлида Ҳамкорлик (ПфП) орқали Шимолий Атлантика Иттифоқи билан алоҳида муносабатларни ривожлантириши мумкин. Ҳамкорликнинг бу икки асосий механизми Евро-Атлантика хавфсизлик архитектурасининг асосий устунларига айланган.

Мадрид (1997 йил), Вашингтон (1999 йил), Прага (2002 йил) ва Истамбулда (2004 йил) ўтказилган юқори даражадаги учрашувлар чоғида Иттифоқдошлар ва Ҳамкорлар ўртасидаги ҳамкорликни янада чуқурлаштириш бўйича чора-тадбирлар кўрилди. Бундай ташаббуслар ҳамкорлик негизидаги умумий қадриятлар ва тамойилларга асосланган бўлиб, улар НАТОнинг - Евро-Атлантика ҳудуди ва унинг ташқарисида тинчлик ва барқарорликни мустаҳкамлаш ва ривожлантиришданиборат ҳамкорликнинг асосий мақсадида мунтазам риоя қилиниши намаён этади.

ҲАМКОРЛИКНИНГ АСОСИЙ БОСҚИЧЛАРИ

1991 Шимолий Атлантика Ҳамкорлик Кенгаши (НАКК)нинг биринчи йиғилиши ўтказилди.

1994 Тинчлик йўлида ҳамкорлик дастури жорий этилди;
НАТО қошида ҳамкорлик миссиялари тузилди;
Иттифоқдош кучларнинг Европа Олий Штабида (СХАПЕ) Ҳамкорликни мувофиқлаштириш гуруҳи тузилди.

1995 СХАПЕда Халқаро Мувофиқлаштириш Маркази барпо этилди

1996 Ҳамкор мамлакатлар Босния бўйича тинчлик шартномасини амалга ошириш учун НАТО бошчилигидаги кучларда иштирок этишади

1997 Португалиянинг Синтра шаҳрида Евро-Атлантика Ҳамкорлик Кенгаши (ЕАПК)нинг илк учрашуви бўлиб ўтди;
НАТО ва ЕАПКнинг Мадрид шаҳрида ўтказилган навбатдаги олий даражадаги учрашувларида Тинчлик йўлидаги Ҳамкорлик дастурининг операцион аҳамияти кучайтирилди

1998 Евро-Атлантика Табиий Офатларга Жавоб беришни Мувофиқлаштириш Маркази ҳамда Ҳалокатларга Муносабатни Билдириш Бўлими барпо этилди

1999 Учга Ҳамкор давлат - Чехия Республикаси, Венгрия ва Польша - НАТОга аъзо бўлдилар;
Музокара ва ҳамкорлик хавфсизликнинг асосий вазифалари сифатида Шимолий

Атлантика Иттифоқининг Стратегик Концепциясига киритилди;
Вашингтон саммитида ПфПни янада кучайтириш ва унинг операцион аҳамиятини ошириш тўғрисида келишиб олинди;
Ҳамкор мамлакатлар ўз қўшинларини НАТО раҳбарлигидаги Косово Кучлари (КФОР)нинг қисми сифатида жойлаштирдилар

2001 12 сентябрда ЕАПК учрашув ўтказиб, унда Америка Қўшма Штатларига қилинган террористик хуружларни қоралаб чиқди ва терроризмга қарши курашишга аҳд қилди

2002 Мукаммал таҳлил натижасида Прага саммитида ЕАПК ва ПфП янада кучайтирилди;
Ҳамкорликнинг Терроризмга қарши Ҳаракатлар Режаси жорий этилди

2003 Ҳамкор мамлакатлар ўз қўшинларини Афғонистонда жойлашган НАТО раҳбарлигидаги Хавфсизликка Қўмаклашувчи Халқаро Кучларга юбордилар

2004 Еттига Ҳамкорлар - Болгария, Эстония, Латвия, Литва, Руминия, Словакия ва Словения - НАТОга қўшилишди;
Истамбул Саммитида Ҳамкорликни янада кучайтириш бўйича янги чора-тадбирлар кўрилди;
Ҳамкорликнинг Мудофаа Муассасаларини Қуриш Бўйича Ҳаракатлар Режаси жорий этилди

Евро-Атлантика Ҳамкорлик Кенгаши

Евро-Атлантика Ҳамкорлик Кенгаши ҳозирда жами 46 мамлакатдан иборат бўлган НАТО аъзоларини ва Ҳамкорларини кўптомонлама форумда сиёсат ва хавфсизликка доир масалалар бўйича мунтазам равишда музокаралар ва маслаҳатлашувлар олиб бориш мақсадида бирлаштиради. Кенгаш шунингдек НАТО билан Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастурида иштирок этган мамлакатлар ўртасида шахсий иккитомонлама муносабатлар учун сиёсий асос бўлиб хизмат қилади.

1997 йилда ЕАПКни ташкил этилиши Шимолий Атлантика Ҳамкорлик Кенгаши (НАКК)нинг эришган ютуқларига асосланиб олдинга юриш интилишларини акс этди. Шу мақсадда Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастурини янада чуқурлаштириш ва унинг оператив ролинини кўтариш учун хавфсизлик форуми яратилди. Ушбу форум Тинчлик учун Ҳамкорлик дастурида қатнашган Ҳамкор мамлакатлар ва НАТО кўпқиррали муносабатларининг табиатига кўпроқ даражада мос келар эди. Шунингдек бу тизимнинг яратилиши Босния ва Герцеговинада тинчликпарварлик операцияларида иштирок этиш мақсадида 1996 йилда 14 Ҳамкор мамлакатларнинг қуролли кучлари НАТО ҳарбийлари билан биргаликда хизмат қилишга юборилиши билан боғлиқ эди. Ушбу қўшимча ҳаракатлар Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастурининг аҳамиятини Ҳамкор мамлакатлар Ҳамкорлик фаолиятининг бутун миқёсида қарор қабул қилиш ва режалаштириш жараёнида иштирокини ошириш билан параллел равишда амалга оширилган. Шу билан бирга ЕАПКнинг ташкил этилиши, аввал собиқ Варшава шартномасига аъзо бўлган мамлакатларни жалб этиш учун мўлжалланган Ҳамкорлик тизимига қўшилмаган Ғарбий Европа мамлакатлари учун қушилиш имкониятини яратди.

Жорий сиёсий ва хавфсизликка оид масалалар юзасидан қисқа муддатли маслаҳатлардан ташқари ЕАПК доирасида кенг миқёсдаги масалалар бўйича узоқ муддатли маслаҳатлашув ва ҳамкорлик ҳам амалга оширилади. Бундай соҳалар доирасига, тангликларни бошқариш ва тинчликпарварлик операциялари; минтақавий муаммолар; қуролланишни чеклаш ва оммавий қирғин қуролларини тарқатишга оид масалалар; халқаро терроризм; режалаштириш, бюджет тузиш, сиёсат ва стратегия каби муҳофаа масалалари; фуқаролик соҳасида фавқулодда режа тузиш ва фавқулодда вазиятларга тайёргарлик; ҳарбий-техник ҳамкорлик; ядровий хавфсизлик; ҳаво ҳаракатини ҳарбий ва фуқаровий мувофиқлаштириш; илмий ҳамкорлик масалалари киради лекин бу билан чекланиб қолмайди.

> Евро-Атлантика Ҳамкорлик Кенгаши йиғилишлари НАТОнинг Бош Котиби бошчилигида ўтказилади.

ЕАПК фаолияти, муҳокамадаги мавзулардан келиб чиққан ҳолда, НАТО бўйича барча Иттифоқдошлар ва Ҳамкорлар ўртасида учрашувлар ўтказиш ёки иштирокчилар сони сифатидан камроқ, лекин иштирок учун очиқ бўлган ишчи гуруҳларда ишлаш имконини беради. Бундай ихчамлик муваффақият гаровидир.

Кўп Ҳамкор мамлакатлар мунтазам алоқаларни амалга ошириш ва зарурият туғилган пайтларда маслаҳатлар ўтказишни осонлаштирадиган НАТОнинг Брюсселдаги штаб-квартирасида ўз дипломатик миссияларини очишди. ЕАПК йиғилишлари ҳар ойда элчилар даражасида ва бир йилда бир марта ташқи ишлар ва муҳофаа вазирлари ҳамда бош штаб раҳбарлари даражасида, ва баъзи вақтда олий даражада ўтказилади. 2005 йилдан бошлаб муҳим хавфсизлик масалаларини муҳокама қилиш мақсадида янги олий даражадаги ЕАПК йиллик Хавфсизлик форуми ўтказилиб НАТО ва Ҳамкор мамлакатлар уларни биргаликда ечишнинг қулай йўллари кўриб чиқишади.

Тинчлик йўлида Ҳамкорлик

Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастури Шимолий Атлантика Иттифоқининг негизи бўлган амалий ҳамкорлик ва демократия принципларига содиқлик руҳига асосланган. Ушбу дастурнинг мақсади барқарорликни ошириш, тинчлик йўлидаги учун хавф-хатарларни камайтириш, алоҳида Ҳамкор мамлакатлар билан НАТО ўртасида, шунингдек Ҳамкор мамлакатлар ўртасида хавфсизлик соҳасидаги мустақкам муносабатларни кучайтиришдан иборатдир.

ПфП дастурининг моҳияти - ҳар бир томоннинг аниқ талабларини эътиборга олиб индивидуал асосда яратилган алоҳида Ҳамкор мамлакат билан НАТО ўртасидаги ҳамкорликдан иборатдир. Ушбу дастур иштирокчи мамлакатнинг ҳукумати томонидан танланган даража ва суръатларда биргаликда амалга оширилади. Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастури мақсад ва вазифаларини амалга оширишни қўллаб-қувватлаш ва дастур ғояларини тадбиқ этиш учун турли-туман усуллар яратилди. Бундай усуллар ва ташаббуслар қуйида кўриб чиқилади. Булар иккитомонлама ва кўптомонлама тадбирлар учун асос яратади ва Ҳамкорларга самарали ва равшан тамойилларга асосланган ва НАТО фаолиятида Ҳамкорларнинг иштирок этишини қўллаб-қувватлайдиган дастурларда иштирок этишга имкон беради.

> Хорватия Тинчлик учун Ҳамкорлик Доиравий ҳужжатини 2000 йил май ойида имзолаган.

Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастурининг расмий асоси ҳар бир Ҳамкор мамлакатнинг алоҳида мажбуриятлари акс этилган Асосий Ҳужжатдан иборатдир. Ҳар бир Ҳамкор мамлакат демократик жамиятнинг асосларини сақлаш; халқаро ҳуқуқ асосларини қўллаб-қувватлаш; БМТ Низоми, Инсон Ҳуқуқларининг Умумий Баённомаси, Хелсинки Якуний Акти ва халқаро қуролсизлантириш ва қуролланишни чеклаш бўйича ўз мажбуриятларини бажариш; бошқа давлатларга нисбатан таҳдид қилмаслик ва куч ишлатмаслик; мавжуд чегараларни бузмаслик; ҳамда низоларни тинч йўл билан бартараф этиш каби кенг қамровли бир қатор сиёсий мажбуриятларни ўз бўйнига олади. Шунингдек, миллий мудофаани режалаштириш ва унинг бюджетини тузишда очиқ-ойдинлик билан иш юритиш, қуролли кучлар устидан демократик назоратни ўрнатиш ва НАТО ҳамкорлигида тинчликпарварлик ва гуманитар операцияларда иштирок этиш учун имконият яратиш каби махсус мажбуриятлар ҳам олинади. Шунингдек Асосий Ҳужжатда НАТО бўйича Иттифоқдошларнинг ўз ҳудудий бирлиги, сиёсий мустақиллиги ёки хавфсизлигига хатар эҳтимоли бўлган ҳар қандай Ҳамкор мамлакат билан маслаҳат қилиш мажбурияти белгилаб қўйилган. Мисол учун, ушбу механизмни Албания ва обик Югослав Республикаси Македония* Косово низоси мобайнида қўллашган.

Ҳамкор мамлакатлар ўз манфаатлари ва имкониятларидан келиб чиққан ҳолда индивидуал тадбирларни танлайдилар. Бундай тадбирлар Иттифоқдошлар эътиборига Тақдимот Ҳужжатида ҳавола этилади. Сўнгра НАТО ва ҳар бир Ҳамкор мамлакат ўртасида Индивидуал Ҳамкорлик Дастури биргаликда ишлаб чиқилади ва тасдиқланади. Бундай икки йиллик дастурлар кўп сонли тадбирларга асосланган бўлиб ҳар бир мамлакатнинг махсус манфаатлари ва эҳтиёжларига мувофиқ равишда тузилади. Ҳамкорлик асосан мудофаага тегишли фаолият, мудофаа ислохотлари ва мудофаа ислохотларининг оқибатларини бошқаришга қаратилган. Шу билан бирга ҳамкорлик НАТО фаолиятининг деярли ҳар бир соҳасига, жумладан ҳарбий сиёсат ва режалаштириш, фуқаро ва ҳарбийлар ўртасидаги муносабатлар, ўқув тайёргарлиги, ҳаво мудофааси, алоқа ва информацион тизимлар, тангликларни бошқариш ҳамда фавқулодда фуқаровий режалаштириш масалаларига ҳам тегишлидир.

1999 йил апрел ойида ўтказилган Вашингтон саммитида муҳим ташаббуслар жорий этилди. Бу ташаббуслар Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастурининг операцион йўналишини кучайтириш ва Ҳамкор мамлакатлар ушбу дастур доирасида қарор

қабул қилиш ва режалаштириш жараёнида иштирок этишни оширишга қаратилган. Бундай ташаббуслар жумласига “Тезкор салоҳият концепция”си ва “Сиёсий-ҳарбий доира” киради. Шунингдек, Ҳамкор мамлакатларнинг оператив имкониятларини ошириш мақсадида ҳарбий ходимларни ўқитиш ва малакасини такомиллаштириш учун Ўқув - таълимий тайёргарликни ошириш Дастури жорий этилди.

Оператив Имкониятлар Концепцияси Шимолий Атлантика Иттифоқи ва Ҳамкор мамлакатларнинг ҳарбий кучларининг НАТО раҳбарлигида Тинчлик йўлида Ҳамкорлик операцияларида биргаликдаги фаолиятининг имкониятларини ошириш учун яратилган. Унинг мақсади - НАТО раҳбарлигидаги ПфП операцияларини жорий этиш ва таъминлаш учун ажратилган ва ҳар хил ҳарбий қисмлардан ташкил топган ҳарбий кучлар фаолиятининг ихчамлигини оширишдир. Ушбу механизмда асосий эътибор бундай операциялар учун мавжуд бўлган кучлар ва потенциал имкониятларга қаратилган. Бундай ҳарбий контингентларнинг Ҳамкор мамлакатларнинг ва Шимолий Атлантика Иттифоқи қўшинларни бошқариш органлари ҳамда уларнинг қисм ва бўлинмалари орасидаги мустаҳкам иш муносабатлари НАТО раҳбарлигидаги туркумлар интеграциясига ёрдам беради. Бундай ҳарбий контингентларнинг НАТО раҳбарлигидаги туркумларга интеграциялашувига Ҳамкор мамлакатлар ва Шимолий Атлантика Иттифоқи қўшинларни бошқариш органлари ўртасидаги ҳамда уларнинг қисм ва бўлинмалари орасидаги мустаҳкам иш муносабатлари ёрдам бермоқда. Ушбу муносабатлар тинчлик даврда ўрнатилиб кейинчалик доимий равишда ривожлантирилади. Стамбул саммитида Оператив Имкониятлар Концепциясини амалга ошириш вақтида оператив бирлашиш стандартлари ва булар билан боғлиқ бўлган фаолиятни баҳолашни НАТО механизмлари билан мувофиқлаштириш ҳақида қарор қабул қилинди.

Сиёсий-Ҳарбий Доира Ҳамкор учун сиёсий маслаҳатлар ва қарор қабул қилиш, операцион режалаштириш ва қўмондонлик тадбирларида иштирок этиш учун асослар, усуллар ва бошқа кўрсатмаларни белгилайди. Стамбул саммитида Ҳамкорларни илк босқичлардаёқ қарор қабул қилиш жараёнларида иштирокининг муҳим аҳамияти алоҳида эътироф этилди. Бу доиравий ҳужжатнинг шартлари Ҳамкорлар билан НАТО бошчилигидаги барча операцияларда бажарилмоқда ва, шунингдек, Ҳамкор мамлакатларнинг НАТОнинг машқлар ва Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастурининг Ишонч Жамғармалари каби бошқа тадбирларида иштироки учун умумий қўлланма сифатида ишлатилмоқда.

Ҳамкор мамлакатларнинг Ҳамкорликнинг кундалик фаолиятига интеграциялашуви яхшилаш мақсадида НАТОнинг бир қанча бош штабларида Ҳамкор мамлакатларнинг офицерларидан иборат бўлган ПфП Штаб Бўлинмалари ташкил этилди. Белгиянинг Монс шаҳрида жойлашган НАТОнинг Амалдаги Қўмондонлик қошидаги Ҳамкорлик Мувофиқлаштириш Гуруҳи Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастурининг ўқув тадбирлари ва машқларини мувофиқлаштиришда ёрдам беради. Бундан ташқари Халқаро Мувофиқлаштириш Маркази НАТО бошчилигидаги тинчликни сақлаш кучларига ўз қушинларини юбораётган НАТОга аъзо бўлмаган барча мамлакатлар учун маълумот ва режалаштириш хизматларини кўрсатади (23 бетга қаранг).

Ҳамкор мамлакат кучларининг тинчликни сақлаш операцияларини амалга оширишда НАТО ҳарбийлари билан яхшироқ ишлаш имкониятини таъминлаш мақсадида Тинчлик йўлида Ҳамкорлик Дастурининг Режалаштириш ва таҳлил жараёни (РВТЖ) чўзилиб, унинг доирасида ўзаро ишлаш ва имкониятларга қўйиладиган талаблар юзасидан кўрсатмалар берилади. Бу жараён Ҳамкор мамлакатларнинг НАТО бошчилигида Болқон яримороти ва Афғонистонда тинчликпарварлик операцияларида ҳамкорликни ривожлантиришга муҳим ҳисса қўшди. Режалаштириш ва таҳлил жараёни механизми НАТОнинг ўз кучларини режалаштириш тизими асосида яратилган бўлиб, у ҳамкор мамлакатларга қўшимча равишда таклиф этилади. Ҳамкорлик мақсадлари ва режа кўрсаткичлари ҳар бир ҳамкор давлат билан муҳокама этилади ва уларнинг бажарилиши чуқур таҳлил қилинади. Йиллар давомида Режалаштириш ва таҳлил қилиш жараёни механизмнинг талаблари тобора мураккаброқ, талабчан ва Иттифоқдошлар ўзлари белгилаган имкониятларининг яхшиланишига боғлиқ бўлиб бормоқда. Режалаштириш ва таҳлил қилиш жараёни механизми шунингдек Ҳамкорлар томонидан самарали, қиммат бўлмаган ва барқарор қуролли кучларни ривожлантириш ва кенгроқ кўламдаги ҳарбий ислохотларни олиб бориш мақсадида қўлланилмоқда. Масалан, бу механизм Украинанинг кенг ҳарбий ислохотларнинг олиб борилишида бош ролни ўйнайди (25 бетга қаранг).

Ҳамкорликнинг бир қатор ташаббуслари Ҳамкорларга ҳарбий ислохотлар оқибатларини бошқаришда ёрдам беради, айниқса, пиёдаларга қарши миналарни ва ортиқча қуролларни бехатар равишда йўқотишда, шунингдек, ҳарбий ходимларни қайта ўқитиш ва ҳарбий базаларни конверсиялашда амалий ёрдам берувчи ПфП Ишончли Жамғармасининг сиёсатини (28 бетдаги қутичани қаранг) алоҳида эслатиш жоиз.

> Косово Кучлари (KFOR)нинг швейцариялик вертолет Пристина устида учиб юрибти, Косово: Ҳамкорликнинг асосий мақсади НАТО бошчилигидаги тинчликпарварлик операциялари пайтида ҳамкорликни ривожлантириш.

Ҳамкорликни чуқурлаштириш

2002 йил ноябр ойида ўтказилган Прага саммитида НАТО ва Ҳамкор мамлакатлар ўртасида ҳамкорликни чуқурлаштириш юзасидан навбатдаги қадамлар қўйилди. ЕАПК ва Тинчлик йўлида Ҳамкорлик муфассал қайта кўриб чиқилиши натижасида Ҳамкорлар билан сиёсий мулоқотни кучайтириш ва уларнинг режалаштириш ва ўз фаолиятларини амалга ошириш ва назорат қилишда иштирокини фаоллаштириш тавсия қилинди.

Прага саммитида янги ҳамкорлик механизми - Ҳамкорлик Ҳаракатлари Режаси жорий этилди. Ишлаб чиқилиши керак бўлган илк режа Ҳамкорликнинг Терроризмга Қарши Ҳаракатлар Режаси бўлди (15 бетга қаранг). Яна бир янги ташаббус Ҳамкорлик Ҳаракатлари Индивидуал Режаси бўлиб, у тадбирлар мажмуасидан танлашдан фарқли ўлароқ, Шимолий Атлантика Иттифоқига ички ислохотлар, айниқса, мудофаа ва хавфсизлик соҳасида тизимли ёрдам кўрсатишни илтимос қилиб мурожаат қилган Ҳамкор мамлакатларга ўз ёрдамини уларнинг махсус эҳтиёжларига ва вазиятга мос ҳолда ишлаб чиқиш имкониятини беради (кутини қаранг).

Прагада эришилган ривожланишни давом эттирган ҳолда 2004 йил июн ойида ўтказилган Стамбул саммитида Евро-Атлантика Ҳамкорлигини кучайтириш ва уни асосий аниқ масалаларни ҳал этиш ва ҳар бир ҳамкор мамлакатнинг эҳтиёжлари ва имкониятларига жавоб бериши учун янада

такомиллаштириш борасида янги қадамлар қўйилди. Самарали ва масъулиятли демократик мудофаа муассасаларини қуришда Ҳамкорларни қўллаб-қувватлаш ва уларга ёрдам кўрсатиш мақсадида Ҳамкорлик Ҳаракатлари Режасининг Мудофаа Муассасаларини Қуриш режаси қабул қилинди (24 бетга қаранг).

Қўшин юбораётган мамлакатларнинг илк босқичдаёқ қарор қабул қилиш жараёнида иштирокини таъминлаш ва сиёсий маслаҳатлар учун кўпроқ имкониятлар яратиш орқали Ҳамкор мамлакатлар учун уларнинг НАТО бошчилигидаги операциялардаги ҳиссаларини кўпайтириш учун имкониятлар кўпаяди. Бундан ташқари, Оператив имкониятлар Концепцияси кенгайтирилади ва Ҳамкорларга Шимолий Атлантика Иттифоқи кучлари ва салоҳиятини доимий равишда ўзгартиришни қўллаб-қувватлаш ва назорат этиш учун жавобгар бўлган Шимолий Атлантика Иттифоқи Қўмондонлигида вакиллик қилиш имконияти таклиф қилинади. Бу тадбир НАТО ва Ҳамкор мамлакат кучлари ўртасидаги ўзаро ишлаш қобилиятини кўпайтириш ва НАТОнинг ўз операцион аҳамияти ва имкониятларидан келиб чиққан ҳолда мудофаани такомиллаштиришда кўмак беради.

Шунингдек, стратегик жиҳатдан муҳим бўлган икки минтақа – Кавказ (Арманистон, Озарбайжон ва Грузия) ва Марказий Осиё (Қозоғистон, Қирғизистон Республикаси, Тожикистон, Туркманистон ва Ўзбекистон) даги ҳамкор мамлакатлар билан шуғулланишга алоҳида эътибор қаратиш тўғрисида қарор қабул қилинди. НАТО бу икки минтақа учун махсус вакил ҳамда икки нафар алоқа бўйича офицерларни тайинлади. Уларнинг вазифаси керак бўлганда Ҳамкорлик Индивидуал Иш Режаларидаги

муҳим тадбирларни амалга ошириш бўйича, шунингдек, Ҳамкорлик Ҳаракатлари Индивидуал Режаларининг Мудофаа Муассасаларини Қуриш ва Терроризм, ҳамда Режалаштириш ва таҳлил жараёнида ҳамкорлик каби масалаларига ёрдам ва маслаҳат беришга қаратилган.

Қўшимча маълумот:

www.nato.int/issues/eapc/index.html

www.nato.int/issues/pfp/index.html

ҲАМКОРЛИК ХАРАКАТЛАРИНИНГ ИНДИВИДУАЛ РЕЖАЛАРИ

2002 йил ноябр ойида ўтказилган Прага саммитида жорий этилган Ҳамкорлик ҳаракатлари Индивидуал режалари НАТО билан ўз алоқаларини чуқурлаштириш учун сиёсий истак ва имкониятларга эга мамлакатлар учун очикдир. Икки йиллик муддат учун ишлаб чиқилган бундай режалар Ҳамкор мамлакатнинг Шимолий Атлантика Иттифоқи билан алоқа қилувчи турли ҳамкорлик механизмларини бирлаштириб, ички ислохотларга йўналтирилган ҳаракатларни яхшироқ қўллаб-қувватлашга мўлжалланган фаолиятларни такомиллаштиради.

Индивидуал Ҳамкорликнинг Ҳаракатлар Индивидуал Режаси (ИПАП) индивидуал Ҳамкорнинг ҳамкорлик вазифалари ва устивор йўналишларини аниқ белгилаши керак ва амалдаги турли механизмларнинг айнан шу устивор йўналишларга мослиги таъминлаши лозим. НАТО ислохотлар бўйича вазифалар юзасидан аниқ, мамлакатга тегишли маслаҳатлар бераиш мажбуриятини олади. Тегишли масалалар юзасидан фаол сиёсий мулоқот Ҳамкорликнинг Ҳаракатлар Индивидуал Режаси жараёнининг ажралмас қисми бўлиши мумкин.

Шунингдек, Ҳамкорликнинг Ҳаракатлар Индивидуал Режаси алоҳида Иттифоқдошлар ва Ҳамкорлар томонидан кўрсатилаётган иккитомонлама ёрдамни мувофиқлаштиришни, шу билан бирга бошқа тегишли халқаро муассасалар билан муносабаларни мувофиқлаштиришни осонлаштиради.

Қамраб олинган вазифалар жумласига сиёсий ва хавфсизлик муаммоларининг умумий турлари; мудофаа, хавфсизлик ва ҳарбий масалалар; ижтимоий маълумот; фан ва атроф-муҳит; фуқаро фавқулодда режалаштириш; ҳамда маъмурий, профилактик хавфсизлик ва ресурс масалалари киради.

2004 йилнинг ноябр ойида Грузия НАТО билан Ҳамкорликнинг Ҳаракатлар Индивидуал Режаси (ИПАП)ни тузган биринчи мамлакат бўлди. Ҳозирги пайтда Озарбайжон ва Ўзбекистон билан ҳамкорликнинг ҳаракатлари индивидуал режалари ишлаб чиқилмоқда. Арманистон ҳам бундай режани ишлаб чиқишга қизиқиш билдирди.

> Евро-Атлантика
Ҳамкорлиги 2004
йил июнида Стамбул
Саммитида янада
кучайди.

Хавфсизлик бўйича диалог ва ҳамкорлик

Хавфсизлик муҳити ўзгарган сайин Евро-Атлантика ҳамкорлик тузилмаси ҳам Иттифоқдошлар ва ҳамкорлар учун бирдай муҳим бўлган бир талай хавфсизлик муаммоларини ҳал қилиш мақсадида ўзгармоқда. Иттифоқдош ва Ҳамкорларнинг тинчликпарварлик қўшинлари бирга жойлашган Болқон яриморолли ва Афғонистондаги хавфсизлик вазиятининг ривожланиши юзасидан мунтазам равишда фикрлар алмашилади. Терроризмга қарши кураш ва оммавий қирғин қуроллари ҳамда кичик ва энгил қуролларнинг тарқалиши муаммоларини ечиш каби асосий соҳаларда амалий ҳамкорлик ва тажриба алмашишни қўллаб-қувватлаш мақсадида ташаббуслар жорий этилмоқда.

Кўпгина хавфсизлик муаммоларни ечишнинг энг мақбул йўли қўшни мамлакатлар билан яқиндан ишлашдан иборат. ЕАПК ва Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастурлари шунингдек минтақавий ва субминтақавий миқёсда, айниқса, Жануби-шарқий Европа, Кавказ ва Марказий Осиёда ҳамкор мамлакатлар ўртасида асосий масалалар борасида ҳамкорликни қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш учун асос яратди.

Терроризмга қарши кураш

Бугунги кунда терроризмга қарши кураш энг олий тамойилларидан биридир. 2001 йил 11 сентябрда Америка Қўшма Штатларига қилинган ҳужум тарихда илк бора НАТО томонидан 5-модданинг қўлланилишига олиб келди (Шимолий Атлантика Иттифоқининг таъсис шартномасининг коллектив мудофаага оид қисми). Эртаси куни зудлик билан учрашган НАТО ва Ҳамкор мамлакат элчилари ҳужумларни қоралаб чиқдилар ва терроризм таҳдидлари билан курашиш учун барча саъй-ҳаракатларни амалга оширишга аҳд қилдилар.

“Биз бу ваҳшиёна ҳаракатлардан даҳшатдамиз ва уларни сўзсиз қоралаймиз. Бундай ҳаракатлар бизнинг умумий кадриятларимизга қилинган ҳужумдир. Биз бу кадриятларнинг зўравонлик йўлидан бораётган шахслар томонидан оёқ ости қилинишига йўл қўймаймиз. Биз терроризм таҳдидлари билан курашиш учун барча саъй-ҳаракатларини амалга оширишга аҳд қиламиз. Бизни шериклик ва ҳамкорлик ғоялари устивор бўлишига ишончимиз бирлаштиради.”

(ЕАПК баёноти, 2001 йил 12 сентябр)

Шу куни Шимолий Америка ва Европадан бошлаб, то Марказий Осиёга қадар ЕАПК аъзолари томонидан изҳор этилган бирдамлик ҳамда ўша пайдан буён терроризмга қарши кампанияда бирга амалга оширилаётган ҳамкорлик НАТОнинг ҳамкорлик ташаббуслари ҳақиқий Евро-Атлантика хавфсизлик маданиятининг уруғларини қай даражада сочганини намоён этади.

Террористик хавфга қарши кучларни бирлаштириш тўғрисидаги умумий қарор Прага саммитида жорий этилган Терроризмга қарши Ҳамкорликнинг Иш Режасида ўзининг яққол ифодасини топди. Ушбу Иш Режаси сиёсий маслаҳатлар ва амалий тадбирлар орқали бу соҳада ҳамкорлик қилиш ва тажриба алмашиш учун асос яратади. Режа чегаралар хавфсизлиги, терроризмга оид ўқув ва машқлар ва террористик ҳужумга қарши ҳимоя ёки бундай ҳужум оқибатларини бартараф этиш имкониятларини яратиш каби соҳаларда маълумот алмашиш ва ҳамкорликнинг яхшиланишига олиб келмоқда. (32 бетга қаранг). Шунингдек, бу режа ортиқча қурол-яроғлар ҳамда ракета мосламалари ва гранатомет каби кичик ва енгил қуролларнинг жисмоний хавфсизлиги ва хавфсиз йўқотилишини таъминлаш чораларини қўллаб-қувватлайди.

Қуроллар тарқалишини бартараф этиш

Оммавий қирғин қуроллари

Оммавий қирғин қуроллари (ОҚҚ) тарқалишига қарши кураш 21-асрнинг асосий хавфсизлик муаммоларидан биридир. НАТОнинг ҳамкор мамлакатлар билан диалоги Шимолий Атлантика Иттифоқининг ядровий қуролларни тарқатмаслик мақсадларига эришишда ўзига хос аҳамиятга эга. Ишонч ядро қуролларни тарқатмаслик йўлидаги саъй-ҳаракатлар муваффақияти учун зарур шартдир, ва унга фақат очиқлик ва ошкоралик орқали эришиш мумкин.

Ҳамкорлар билан маслаҳатлашувлар орқали Шимолий Атлантика Иттифоқи ядровий қуролларни тарқатмаслик муаммоларига оид умумий тушунча ва ахборот алмашувини кучайтиришга интилади. Сиёсий ва ҳарбий ҳаракатларга оид ҳамда ташқи ишлар ва мудофаа вазирликлари иштирокидаги бундай маслаҳатлашувлар ишонч қозонишга фойдали ҳисса қўшади. Бундан ташқари, бир қатор ҳамкор мамлакатлар ОҚҚ билан боғлиқ кутилмаган вазиятларга тайёргарлик борасида катта тажрибага эга бўлиб, шу сабабли бу соҳадаги саъй-ҳаракатларга ҳисса қўшиши ва биргаликдаги ҳаракатларни кучайтириши мумкин.

Ўтказилган бир қатор семинар ва анжуманларда конкрет муаммоларга чуқурроқ назар ташланди. Жумладан, “Сибир яраси – олинган сабоқлар” каби мавзуларда муфассал муҳокамалар ўтказилиб, фавқулудда вазиятларга тайёргарликни режалаштиришнинг 2001 йил кузида Америка Қўшма Штатлари ва бошқа жойлардаги орттирилган тажрибалар асосидаги янги қирраларининг айримлари аниқланди. Яна бир мавзу экологик саноат хавф-хатарлари ва бошқа тиббий-операцион муаммоларга оид масалаларни ташкил этди.

> Оммавий қирғин қуролларни тарқалиши 21-асрда хавфсизлик учун жиддий муаммо бўлмоқда.

Биологик ва кимёвий қуроллар билан боғлиқ эҳтимолли хавфларга бағишланган ЕАПК семинарлари ҳамкор мамлакатларга ахборот алмашиш ва энг яхши амалиётларни кўчириш имконини берди. ОҚҚга қарши ҳимоя учун мўлжалланган янги чоралар ва асбоб-ускуналарни яратиш соҳасидаги илмий тадқиқотлар муҳокама этилади ва бу билан умумий тайёргарликнинг энг яхши усулларини кучайтириш зарурлигини тушунишни осонлаштиради.

НАТО ва ҳамкор мамлакатларнинг қуролсизлантириш бўйича экспертлари ОҚҚ тарқалишининг сиёсий ва ахборот алмашув томонларини муҳокама қилиш имкониятига эга бўлдилар. Маслаҳатлар чоғида асосий эътибор қуроллар тарқалишидаги асосий йўналишларнинг айримларига қаратилди ва ЕАПКга аъзо бўлмаган (Ҳитой, Япония, Исроил ва Жанубий Корея каби) мамлакатларнинг минтақавий истиқболлар хусусидаги маърузалари ҳам тингланди. Ҳамкор мамлакатлар экспортни назорат қилиш амалиётлари ва БМТ Хавфсизлик Кенгашининг 1540-сонли Қарори каби энг сўнги ядровий қуролни тарқатмаслик соҳасидаги ташаббусларининг бажарилиши юзасидан фикр алмашдилар.

Шунингдек, Шимолий Атлантика Иттифоқи аъзолари НАТОнинг кимёвий, биологик, радиологик ва ядро (КБРЯ) мудофаа соҳасидаги фаолияти, айниқса, НАТОнинг КБРЯ Мудофаа Батальонининг жорий этилиши тўғрисида ҳамкор мамлакатларга маълумот бердилар.

Миналар ва энгил қуролларга қарши тадбирлар

Арзон ва аралаш қуролларнинг тарқалиши туфайли вужудга келадиган хавф-хатарлар тобора халқаро эътиборни ўзига қаратмоқда. Сотиб олиш ва фойдаланиш осон бўлган энгил қуроллар қуролли низоларни авж олдириш ва чўзишга ёрдам беради. Ва кун сайин зўравонлик нишони ва қурбонига айланаётган тинч аҳоли сони кўпаймоқда. БМТ ва бошқа манбаларнинг маълумотларига кўра 1990 йилларда уруш туфайли ҳалок бўлган тўрт миллион кишининг 90 фоизини тинч аҳоли, ва уларнинг 80 фоизини аёллар ва гўдақлар ташкил этган. Мавжуд баҳоларга кўра, жаҳонда ярим миллиарддан ортиқ энгил қуроллар ва энгил аслаҳалар мавжуд бўлиб, ҳар 12 кишига битта қурол тўғри келади. Уларнинг ишлатилиши натижасида ҳар куни 1.000 киши ҳалок бўлади. Пиёдаларга қарши миналар қурбонларига келсак, уларнинг сони дунё бўйича 100 миллионга тенг, деб баҳоланаяпти. Ўртача ҳисобда ҳар 22 дақиқада мина портлаб, ҳар йили тахминан 26.000 кишини ҳалок ёки мажруҳ қилади.

Энгил қуролларнинг тарқалишини ва аҳолига миналардан зарар етишини бартараф этиш ҳаракати талабига жавоб бериш мақсадида умумжаҳон, минтақавий ва маҳаллий миқёсда кўптомонлама ташаббуслар жорий этилди. Ушбу саъй-ҳаракатларни НАТО ва Ҳамкор мамлакатлар Евро-Атлантика ҳудудида бу муаммоларни ҳал этишда Ҳамкорликнинг сиёсий ва ҳарбий тажрибасини жалб этиш орқали уринишмоқда.

> Кичик ва энгил қуролларнинг тарқалиши ўсиб бораётган ташвишлантирувчи халқаро муаммо айланган.

Бундай қуроллар ўтказишни маҳаллий экспорт назорати ва мажбурий механизмлар орқали мақбул назорат қилиш йўллари хусусида маълумот алмашиш учун имконият яратиш мақсадида ЕАПК Ўқчи ва Енгил Қуроллар ҳамда Миналар бўйича Махсус Ишчи Гуруҳини тузган. Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастури ҳам заҳираларни бошқариш, ортиқча заҳираларни бехатар сақлаш ва йўқотиш, шунингдек, тинчликни сақлаш операциялари давомида қуролларни йиғиш ва йўқотиш масалалари бўйича ўқув машғулотларини ўтказишга интилади. Бундан ташқари алоҳида мамлакатларнинг талабларига кўра махсус ёрдам кўрсатилмоқда.

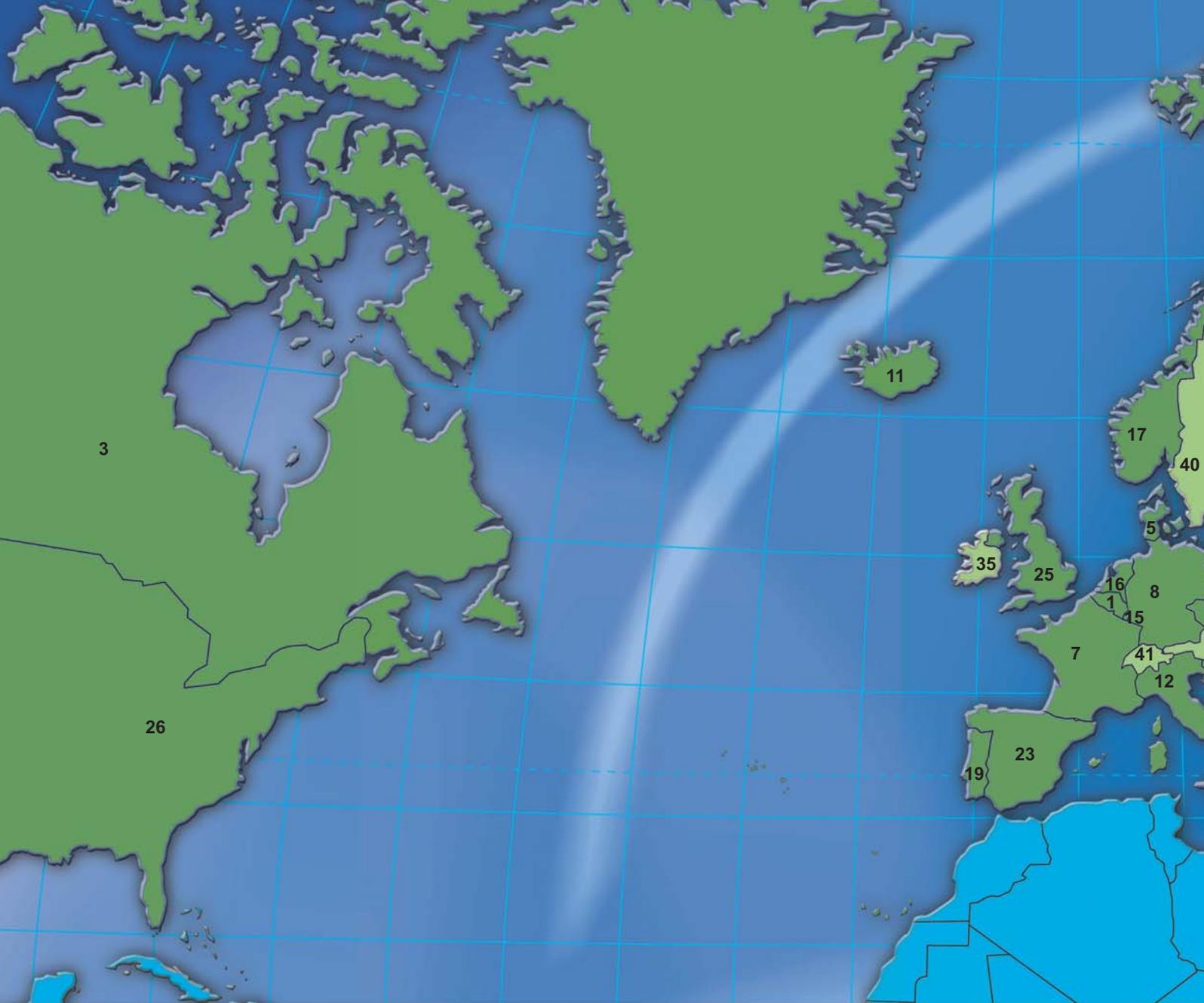
Фугаслар масаласи ҳам айнан шу ишчи гуруҳи томонидан, шунингдек, Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастури орқали кўриб чиқилмоқда. Ўтказилган семинар ва анжуманларда масаланинг махсус томонларига тўхталиб ўтилди. Бундан ташқари, БМТнинг Миналар бўйича Хизмати далаларни миналардан тозалаш учун асосий жавобгарликка эга бўлсада, Болқон яримроли ва Афғонистонга тинчликпарварлик операцияларига юборилган НАТО ва Ҳамкорларнинг қўшинлари мунтазам равишда аҳоли яшайдиган жойларни миналардан тозалашда фуқаролик ташкилотларига ёрдам бериб келмоқда. Болқон яримролида 26 миллион квадрат метрга тенг майдонлар миналардан тозаланди, ва Афғонистонда Хавфсизликка Кўмаклашувчи Халқаро Кучлар Қобул Халқаро Аэропорти ва бошқа ҳудудларда далаларни миналардан тозалашда ёрдам бермоқда.

Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастурининг Мақсадли фондлар механизми (28 бетга қаранг) 2000 йилда пиёдаларга қарши миналарни зарарсизлантиришни қўллаб-қувватлаш мақсадида бериладиган донор давлатлар маблағларини назорат қилиш мақсадида тузилган. 2004 йил декабр ойига келиб, 2 миллиондан ортиқ пиёдаларга қарши миналар йўқотилди ва келажакда яна янги лойиҳалар кўзда тутилмоқда. Ўша даврдан буён Мақсадли фондлар сиёсатининг қамрови ортиқча аслаҳалар ҳамда кичик ва енгил қуролларни йўқотиш ишлари ҳисобига кенгайтирилди.

> НАТО ва тинчликпарвар Ҳамкорлар миналарни демонтаж қилишда кўпинча ёрдам беришади.

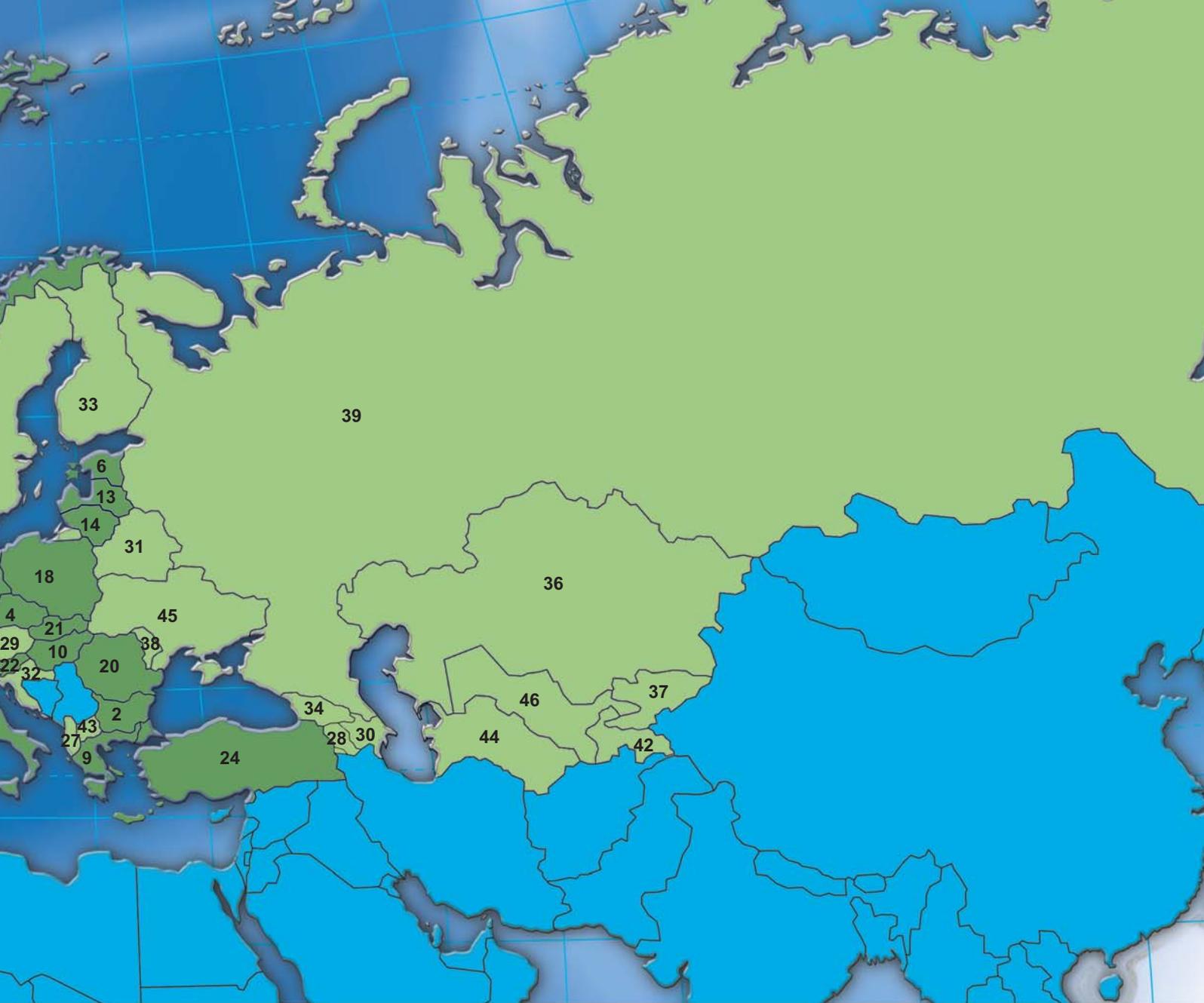

© SHAPE

НАТОГА АЪЗО МАМЛАКАТЛАР

	Белгия (1)		Литва (14)
	Болгария (2)		Люксембург (15)
	Канада (3)		Голландия (16)
	Чехия Республикаси (4)		Норвегия (17)
	Дания (5)		Польша (18)
	Эстония (6)		Португалия (19)
	Франция (7)		Руминия (20)
	Олмония (8)		Словакия (21)
	Юнонистон (9)		Словения (22)
	Венгрия (10)		Испания (23)
	Исландия (11)		Туркия (24)
	Италия (12)		Бирлашган Қироллик (25)
	Латвия (13)		Америка Қўшма Штатлари (26)

 ҲАМКОР МАМЛАКАТЛАР

Албания (27)	Қирғизистон Республикаси (37)
Арманистон (28)	Молдова (38)
Австрия (29)	Россия (39)
Озарбайжон (30)	Швеция (40)
Белоруссия (31)	Швейцария (41)
Хорватия (32)	Тожикистон (42)
Финляндия (33)	обик Югослав Республикаси
Македония* (43)
Грузия (34)	Туркменистон (44)
Ирландия (35)	Украина (45)
Қозоғистон (36)	Ўзбекистон (46)

* Туркия Македония Республикасини унинг конституцион номи билан тан олади.

Тинчликпарварлик операциялари

> Ҳамкор мамлакатлар Афғонистондаги Ёрдам берувчи Халқаро Кучларга ўз хиссаларини қўшмоқдалар.

Ҳамкор мамлакатлар Болқон яриморлидаги НАТО бошчилигида олиб борилган тинчликпарварлик операцияларида ҳал қилувчи аҳамият касб этдилар ва бугунги кунда улар НАТОнинг Афғонистондаги миссиясининг бажарилишига ҳам ўз хиссаларини қўшмоқдалар. Ҳамкор мамлакатларнинг бу операцияларда иштироки Евро-Атлантика худуди ва унинг ташқарисиди хавфсизликни кучайтиради. У, шунингдек, ҳамкор мамлакат қўшинлари учун танглик рўй берган ҳудудларда барқарорликни тиклашда ёрдам бериш мақсадида Иттифоқдошлар қўшинлари билан биргаликда ишлаш бўйича амалий тажриба орттириш имконини беради. Бундан ташқари у Шимолий Атлантика Иттифоқи зиммасидаги елкасидаги миссиялар сонини кўпайтиришдек оғир юкни енгиллаштиришга ёрдам беради. Бундан ташқари ҳамкор мамлакатларнинг НАТО бошчилигидаги операцияларда иштироки тангликларни бошқариш ва нотинчлик тарқалишининг олдини олишга ёрдам бериш масалалари юзасидан кенг қамровли халқаро консенсусни назарда тутлади.

Кўп сонли Ҳамкор мамлакатларнинг аскарлари Шимолий Атлантика Иттифоқи шериклари билан ёнма-ён хизмат қилиб, Шимолий Атлантика Иттифоқи қийин ва оғир шароитларда қандай иш тутишини ўрганишмоқда. Бу омил бошқа ҳар қандай омилдан кўпроқ ҳарбий кучлар ўртасида муносабатларни яхшилаш, улар ўртасида ишонч ва ҳамфикрлик туғдиришда муҳим аҳамият касб этди, чунки “Совуқ уруш” тугаганига қадар бўлинган қитъа бўйлаб бири-бирига қарама-қарши турувчи ғаним иттифоқлар шаклланган эди. Бугунги кунда НАТО ва ҳамкор мамлакатлар 21-аср муаммоларига қарши курашиш соҳасида биргаликда ишламоқдалар.

Афғонистон Миссияси

НАТО 2003 йил август ойдан буён Афғонистондаги Хавфсизликка Кўмаклашувчи Халқаро Кучларга бошчилик қилиб келмоқда. БМТ томонидан ваколатланган бу кучларнинг вазифаси Афғонистон ҳукуматига йигирма йиллик фуқаролар урушидан сўнг ўзини ўнглаётган мамлакатга тинчлик ва барқарорликни олиб келиш ва унинг келажакда яна террористлар базаси сифатида ишлатилишининг олдини олиш соҳасидаги саъй-ҳаракатларда кўмак беришдан иборат.

Хавфсизликка Кўмаклашувчи Халқаро Кучларига операцияларни илк босқичда берилган ваколат - Қобул шаҳри ва унинг атрофидаги жойлар билан чекланган эди, лекин бугунги кунга келиб БМТ ваколатига биноан унинг ваколат доираси пойтахт ташқарисиди ҳудудларгача кенгайтирилган. Хавфсизликка Кўмаклашувчи Халқаро Кучларнинг иштироки, фуқаролар ва ҳарбийлардан иборат бўлган, марказий ҳокимиятнинг ваколатини вилоятларга қадар кенгайтириш ҳамда ривожланиш ва қайта куришни оsonлаштириш ишлари устида ишлайдиган Маҳаллий Қайта Куриш Гуруҳлари (МҚҚГ)нинг ташкил этилиши орқали босқичма-босқич мамлакатнинг шимолий қисмигача кенгайтирилди. 2004 йил кузида фаолият доирасини Қобул шаҳридан ғарбда жойлашган вилоятларга қадар кенгайтириш учун тайёргарлик ишлари олиб борилди. Бундан ташқари 2004 йил октябр ойида ўтказилган президент сайловларини тайёрлаш ва ўтказиш бўйича сайлов жараёнига ёрдам бериш мақсадида саккиз ҳафталик муддатга қўшимча қўшинлар юборилди.

2004 йил сентябр ойида Хавфсизликка Қўмаклашувчи Халқаро Кучларида ўнта Ҳамкор мамлакат вакиллари қатнашган бўлиб, уларнинг айримлари ҳарбий полиция ва миналарни зарарсизлантириш гуруҳлари каби ихтисослашган муҳим кучларни таъминладилар. Бундан ташқари Марказий Осиёдаги Ҳамкор мамлакатлар Хавфсизликка Қўмаклашувчи Халқаро Кучларининг моддий таъминотини амалга оширишда асосий восита бўлиб хизмат қилдилар, чунки асбоб-ускуналар Афғонистонга етиб боргунга қадар бир неча Ҳамкор мамлакатлар ҳудудидан ўтиши керак эди. Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастури орқали ўрнатилган алоқалар Иттифоқдошлар учун бу мамлакатлар орқали материалларни олиб ўтиш ҳамда уларнинг ҳудудида кучлар ва захираларни жойлаштириш тўғрисида иккитомонлама шартномаларни тузишга асос бўлиб хизмат қилди. Масалан, Қўбул ва Афғонистоннинг шимолий қисмлари билан ҳаво кўпригини ўрнатиш мақсадида Германия ва Ўзбекистон Афғонистон чегараси яқинида жойлашган Термиз шаҳридаги ҳарбий аэродромдан фойдаланиш тўғрисида расмий шартнома туздилар; Голландия ва Қирғизистон Республикаси ўртасидаги битим голландияликларнинг “F-16” қирувчи самолётларига Бишкекдаги аэропортдан ҳаракат қилиш имкониятини беради; Франция эса Тожикистон билан худди шундай шартнома тузган ва унга кўра Франция Душанбе шаҳрида таъминот марказининг фаолиятини юритиши мумкин. Афғонистоннинг турфа хил этник тузилишини ҳисобга олган ҳолда бир қатор Марказий Осиё Ҳамкорларининг ҳам маҳаллий гуруҳларга таъсири бўлиб, улар бундай таъсирдан Хавфсизликка Қўмаклашувчи Халқаро Кучлар вазифаларини бажаришга қўмаклашишда фойдаланишлари мумкин.

Ҳамкорлар томонидан Хавфсизликка Қўмаклашувчи Халқаро Кучларга кўрсатаётган ёрдам тури, НАТОнинг анъанавий ўлчамларидан йироқ бўлган операция, Ҳамкор мамлакатлар Шимолий Атлантика Иттифоқи учун нақадар муҳим эканликларининг асосий сабабларидан биридир.

Болқон яриморлидаги операциялар

Шимолий Атлантика Иттифоқининг Босния ва Герцеговинада биринчи марта тинчликпарварлик кучларини жойлаштирган пайтдан буён Ҳамкор мамлакатлар Болқон яриморлида НАТО бошчилигидаги тинчликпарварлик операцияларининг ажралмас қисми бўлиб келган. Ўтган йиллар давомида Босния ва Герцеговинада НАТО бошчилигидаги тинчликпарварлик операцияларида иштирок этувчи қўшинларнинг 10 фоиз ҳамда Косово Кучларини

ташқил этувчи тинчликпарвар қўшинларининг 18 фоиз таркиби Ҳамкор мамлакатлар ва бошқа НАТОга аъзо бўлмаган мамлакатлар томонидан таъминланган.

Босния ва Герцеговина

14 Ҳамкор мамлакатларнинг қўшинлари 1995 йил 14 декабрда Дейтон Тинчлик Келишуви имзолангандан сўнг Босния ва Герцеговинага юборилган тинчлик келишувини Амалга Оширувчи Кучлар (ИФОР)нинг таркибига кирган. Тинчлик битимининг ҳарбий томонларини амалга ошириш бўйича БМТ ваколатини олган тинчлик келишувини Амалга оширувчи Кучлар (ИФОР)нинг вазифаси ҳарбий ҳаракатларнинг тугатилишини таъминлаш; урушдан чарчаган мамлакатнинг янги тузилмаларининг (Босния ва Герцеговина Федерацияси ва Сербска Республикаси) қуролли кучларини бўлиш; ва икки ҳудуд ўртасида ҳудудларни ўтказишдан иборат эди.

1996 йилнинг декабр ойида амалга оширувчи Кучлар (ИФОР) кичикроқ ҳажмдаги Барқарорлаштириш Кучлари (СФОР) билан алмаштирилди. Уруш ҳаракатларининг қайта бошланишини олдини олиш

> Швециянинг Стабилизацион Кучлари ҳарбийси ва унинг ити миналарни излашмоқда.

ва тинчлик жараёнининг кучайишини таъминловчи муҳитни яратишдан ташқари Барқарорлаштириш кучларининг вазифаларига халқаро ҳамжамиятнинг мамлакатда узоқ муддатли тинчликни куриш саъй-ҳаракатларида иштирок этувчи фуқаролик тузилмаларига ёрдам бериш ҳам киритилди. Тинчликни сақлаш кучлари қочоқлар ва жойидан кўчирилган кишиларга ўз уйларига қайтишга ёрдам бердилар ва Босния ҳарбий кучларини ислоҳ қилишда ўз ҳиссаларини кўшдилар. Хавфсизлик вазияти тобора яхшиланган сари мамлакатдаги тинчликни сақлаш кучларининг сони прогрессив равишда 60.000 кишидан 2004 йилда 7.000 кишига қадар камайтирилди.

Босния ва Герцеговинада НАТО бошчилигидаги тинчликни сақлаш операцияси 2004 йил декабр ойида яқунланди ва хавфсизликни таъминлаш учун жавобгарлик Европа Шимолий Атлантика Иттифоқи бошчилигидаги кузатувчи миссия зиммасига юклатилди. Барқарорлаштириш Кучлари (СФОР) вазифасининг муваффақиятли бажарилиши тинчликни сақлаш ва тикланиш соҳасида кенг қамровли ва узоқ муддатли стратегия мақбуллигининг исботидир. Бу, шунингдек, охириги ўн йил ичида Иттифоқдошлар ва Ҳамкор мамлакатлар Болқон яриморлида намоён этган ва Косовода ҳанузгача кўрсатаётган сабр-тоқати ва матонатининг далилидир.

Барқарорлаштириш Кучлари (СФОР) фаолиятининг тўхтатилиши НАТОнинг Босния ва Герцеговина билан боғлиқ фаолиятининг якуни дегани эмас. НАТО мамлакатда ўзининг ҳарбий штабларини сақлаб қолди ва бу штаблар Босния ҳукуматига мудофаа ислоҳотларини олиб бориш ва мамлакатни Тинчлик йўлида ҳамкорлик дастурига аъзо бўлишга тайёрлаш ишларини бажаришда ёрдам бермоқда. Шунингдек, штаб антитерроризм; уруш жиноятларида гумон қилинаётган шахсларни ҳибсга олиш ва разведка маълумотларини йиғиш йўналишларида фаолият кўрсатмоқда.

Косово

Югославия Федератив Республикасидаги нишонларга қарши Иттифоқдошларнинг биргаликда ўтказган 78-кунлик ҳаво ҳужуми кампанияси натижасида Милошевич тузуми халқаро ҳамжамиятнинг Косоводан Серб кучларини олиб чиқиш, этник албанларни ваҳшийларча қатағон қилишни тўхтатиш ва қочоқларга ўз юртига қайтиб келиш имконини бериш тўғрисидаги талабларига рози бўлгач, НАТО бошчилигидаги тинчликни сақлаш кучлари Сербиянинг Косово вилоятига киритилди.

НАТО билан Югослав қўмондонлари ўртасида Ҳарбий-техник битимнинг тузилиши Косово Кучлари учун БМТ ваколоти остида 1999 йилнинг июн ойида ҳудудда жойлашиш имконини берди. Бу кучларнинг асосий вазифаси янги уруш ҳаракатларини олдини олиш, хавфсиз муҳит яратиш ҳамда халқаро инсонпарварлик ҳаракатлари ва БМТнинг Косоводаги Муваққат Маъмурий Миссиясининг фаолиятини қўллаб-қувватлашдан иборат эди.

Илк босқичда Косово Кучлари (КФОР)нинг жами 43.000 кишидан иборат эди. Қўшинлар сонининг прогрессив равишда қисқартирилиши бу сонни икки баравар камайтirdи. 2004 йилнинг октябр ойига келиб, 18.000 кишилик қўшин кўпчилик НАТОга аъзо мамлакатлар, тўққизта Ҳамкор мамлакатлар ва иккита НАТОга аъзо бўлмаган бошқа мамлакатлар – Аргентина ва Мароккодан келган кучлардан ташкил топган эди.

БМТнинг Косоводаги Муваққат Маъмурий Миссияси билан яқин ҳамкорликда Косово Кучлари (КФОР) Косовода халқаро ёрдам билан демократиянинг ўсишини таъминловчи хавфсиз муҳитни яратишда ёрдам кўрсатмоқда. Вилоятда қурилиш ва тиклаш ишлари бажарилмоқда ва хавфсизлик ва нормал ҳаёт ўлчами қайта жорий этилди. Лекин, 2004 йил март ойида содир бўлган миллатлараро зўравонлик ҳолати кўрсатганидек, муҳим муаммолар ҳанузгача мавжуддир ва Косовода кучли ҳарбий бўлинмаларнинг бўлиши доимий заруриятдир.

Биргаликда ишлаш

Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастурининг асосий мақсадларидан бири Ҳамкор мамлакатнинг қуролли кучларини тинчликпарварлик фаолиятини бажаришда НАТО кучлари билан биргаликда ишлаш қобилиятига эга кучларни ривожлантиришдан иборат (*шунингдек, 10-11-бетларга қаранг*). Иккитомонлама дастурлар ва ҳарбий машқлар Ҳамкор мамлакатларга НАТО кучлари билан ёнма-ён тинчликпарварлик ҳаракатларида иштирок эта оладиган қўшинларни тайёрлашда ёрдам беради. Бир тилда, яъни инглиз тилида сўзлашни ўрганиш ва ўзаро ишлаш имкониятини ривожлантириш муҳим аҳамият касб этади. Кун сайин уларнинг ҳарбий кучлари бу борада самарадорликни ошириш мақсадида Шимолий Атлантика Иттифоқининг операцион меъёрларига мослашиб бормоқда ва НАТО томонидан қўлланиладиган қоида ва тизимларга мос қоида ва тизимларни жорий этмоқда. Операцион салоҳият концепцияси бу борада асосий ролни ўйнайди. 1994 йилда Европа Бирлашган Кучларининг Олий

Қўмондонлик Штаби (СХАПЕ) да ташкил этилган Ҳамкорлик Мувофиқлаштириш Гуруҳи Тинчлик йўлида Ҳамкорлик дастури доирасида ўқув курслари ва машқларни мувофиқлаштириш бўйича НАТОнинг стратегик буйруқларини қўллаб-қувватлайди.

Ҳамкор мамлакатлар ва НАТОга аъзо бўлмаган бошқа мамлакатларнинг НАТО бошчилигидаги тинчликпарварлик операцияларида иштироки Ҳарбий-Сиесий келишув Доира томонидан бошқарилади. Унинг фаолияти 1995 йилнинг октябрида қўшин билан таъминловчи НАТОга аъзо бўлмаган барча мамлакатларга маълумот бериш ва режалаштириш хизматларини таклиф этиш мақсадида СХАПЕда ташкил этилган Халқаро Мувофиқлаштириш Маркази томонидан амалга оширилади. Турли давлатларнинг шахсий иштироки, таклиф этилган куч ва имкониятлар баҳолангач, НАТО ва қўшин юборувчи мамлакат ўртасида ишлаб чиқиладиган молиявий-техник шартнома асосида амалга оширилади. Ҳар бир Ҳамкор мамлакат ўз қўшинларини жойлаштириш ва самарали фаолияти учун керакли ёрдам бериш жавобгарлигини ўз бўйнига олади. Айрим ҳолларда ёрдам иккитомонлама асосда НАТОга аъзо мамлакат томонидан амалга оширилади.

НАТО бошчилигидаги тинчликпарварлик операцияларига ўз қўшинларини юборувчи НАТОга аъзо бўлмаган мамлакатларнинг аксарияти Тинчлик

йўлида Ҳамкорлик дастурида иштирок этиши ва Европадан келиб чиқишига қарамай, бир қатор қўшин юборувчи мамлакатлар бошқа қитъаларда жойлашган ва Шимолий Атлантика Иттифоқи билан расмий муносабатларга эга эмас. Жанубий Америкадан Аргентина тинчликпарвар кучларини SFOR ва KFORга юборган ва Чили ҳам ўз қўшинларини SFOR таркибида ишлаш учун жўнатган. НАТОнинг Ўрта Ер Денгизи Музокарасида иштирок этувчи мамлакатлар орасида Иордания ва Марокко тинчликпарвар кучларини Барқарорлаштириш Кучлари (СФОР) ва Косово Кучлари (КФОР)га юборган, ва Миср тинчликпарвар кучлари НАТО бошчилигидаги қўшинлар сафида Босния ва Герцеговинада хизмат қилдилар. Яна бир араб мамлакати – Бирлашган Араб Амирликлари ҳам кўп сонли қўшинини KFOR таркибида ишлаш учун жўнатган. Жанубий-шарқий Осиёдан Малайзия тинчликпарвар кучларини SFOR ва KFORга юборган. Ва ниҳоят, Буюк Британия билан алмашув дастурлари доирасида Австралия ва Янги Зеландия аскарлари Болқон яриморлида тинчликпарварлар сифатида хизмат қилиш учун жўнатилди. Янги Зеландияликларнинг кичик гуруҳи, шунингдек, ISAF таркибида хизмат қилмоқда.

Россия тинчликпарвар кучлари

2003 йилнинг ёзида Барқарорлаштириш Кучлари (СФОР) ва Косово кучларидан мамлакатдан чиққунга қадар етти йил давомида Россия НАТОга аъзо бўлмаган мамлакатлар орасида энг катта контингент Болқон яриморлидаги тинчликпарвар кучлар таркибида ишлаш учун юборди ва бу ерда рус аскарлари минтақада узоқ муддатли хавфсизлик ва барқарорликни барпо этиш борасида халқаро ҳамжамиятнинг саъй-ҳаракатларини қўллаб-қувватлаш учун Иттифоқдошлар ва бошқа Ҳамкор шериклари билан ёнма-ён ишладилар.

Россиянинг тинчликпарвар кучлари илк марта 1996 йилнинг январ ойида Босния ва Герцеговинага киритилди ва бу ерда улар шимолий секторда кундалик патрул ва хавфсизлик текширишларини олиб борувчи ҳамда тиклаш ва гуманитар вазифаларни бажаришда ёрдам кўрсатувчи халқаро бригаданинг таркибида ишладилар. НАТОнинг 1999 йилдаги ҳаво ҳужуми кампанияси борасидаги зиддиятларга қарамай ва Косово низосини бартараф этишда ҳал қилувчи дипломатик вазифани бажаргач, 1999 йилнинг июнида Россия қўшинлари Косовога киритилди ва бу ерда улар халқаро бригадалар таркибида вилоятнинг шарқий, шимолий ва жанубий қисмларида фаолият кўрсатдилар, шунингдек, Пристина аэродромини бошқариш ва тиббий ускуналар ва хизматлар билан таъминлашда ёрдам бердилар.

Мудофаа ислоҳоти

“Совуқ уруш” тугаши билан Шарқ ва Ғарб орасидаги қарама-қарши тўқнашиш хавфи йўқолди. Улкан армиялар ҳамда қурол ва ҳарбий аслаҳаларнинг улкан заҳиралари энди керак бўлмай қолди. Кўпчилик мудофаа харажатларининг камайиши туфайли тинчлик вазиятидан келиб чиқадиган дивидендлардан фойдаланмоқчи бўлди. Лекин ҳарбий ислоҳотларнинг ўтказилиши осон ҳам, арзон ҳам бўлмайди. Бундан ташқари, НАТО ва Ҳамкор мамлакатлар тез орада хавфсизликнинг янги муаммоларига дуч кела бошладилар ва улар ўзларининг қуролли кучларини хавфсизлик борасидаги ўзгарган вазиятга мослаштиришга мажбур бўлдилар, бу эса муқаррар равишда иқтисодий оқибатларга олиб келди.

НАТОга аъзо мамлакатлар бугунги куннинг хавфсизлик эҳтиёжларига кўпроқ мослашиш учун ўз кучларини ўзгартиришмоқда ҳамда босқичма-босқич ҳарбий ходимлар сонини, аслаҳалари ва базаларининг миқдорини камайтиришмоқда. Кўп Ҳамкор мамлакатлар заҳиралар тақчиллиги ва чекланган тажрибанинг камлиги билан боғлиқ бўлган бу узоқ ва қийин жараёни эндигина бошламоқда. Улар кучли ҳарбийлашган муҳитнинг қисми бўлган ва эндиликда маблағлар сарфланиши юзасидан ортиқча бўлиб, демократик ўзгаришларнинг вазиятига мос келмаган қуролли кучларни қайта қуриш ва ўқитишнинг ташвишли вазифасига дуч келади. Ўз қуролли кучларини ўзгартиришда бош устивор вазифа уларнинг Евро-Атлантик минтақада низоларни ҳал этиш ва тинчликни сақлаш операцияларига самарали ҳисса қўшишга имкон берувчи қобилиятларини ривожлантиришдан иборатдир. Ҳарбий ислоҳотлар ўтказишнинг бошқа бир муҳим жиҳати унинг оқибатлари тегишли равишда бошқариладиган бўлишини кафолатлашдир.

Тинчлик йўлида Ҳамкорликнинг энг муҳим ҳиссаларидан бири Тинчлик йўлида Ҳамкорликнинг Режалаштириш ва натижаларни таҳлил қилиш жараёни бўлиб (РВТЖ, *11-бетни қаранг*), унинг мақсад қўйиш ва таҳлил қилиш механизмлари НАТО ва алоҳида Ҳамкор мамлакатлар орасида иккитомонлама тартибда ишлаб чиқилган дастурлар билан биргаликда НАТО мамлакатларига ва Ғарбий Европадаги Ҳамкорларга тажриба алмашишга ҳамда мудофаа ислоҳотининг кенг принципиал ва амалий муаммоларини ҳал этишга интилишда ёрдам кўрсатишни таъминлашга имкон беради.

Мудофаа ислоҳотини мукамал жадаллаштириш

Самарали ишлайдиган муассасаларни яратиш

Фуқаролик ва демократик назорат остидаги самарали ва унумдор ишлайдиган давлат мудофаа муассасалари Евро-Атлантика минтақасида барқарорликнинг асоси ва хавфсизлик юзасидан халқаро ҳамкорликнинг зарур шартидир. Бунинг асоси равишда 2004 йилги Стамбул шаҳридаги учрашувда Евро-Атлантика ҳамкорлик кенгаши давлатларининг бошлиқлари ва ҳукуматлари томонидан маъқулланган янги Ҳамкорликнинг мудофаа институтларини барпо этиш бўйича Ҳаракатлар Иш Режаси ишга тушган.

Бу янги механизм Ҳамкор мамлакатларнинг ўз ички эҳтиёжларига, шунингдек халқаро мажбуриятларга жавоб бериш учун ўз мудофаа институтларини ислоҳ қилиш ва қайта қуришни бошлаш ва давом эттириш юзасидан ҳаракатларини кучайтиришга қаратилган. У Ҳамкорликнинг бу соҳадаги ишлари учун умумий вазифаларини белгилайди, тегишли тажриба алмашишга ёрдам беради ҳамда мудофаа ва хавфсизликка ёрдам беришнинг иккитомонлама дастурларини мослаштириш ва йўналтиришга қўмаклашади.

Ҳаракат Режасининг вазифалари қуйидагиларни ўз ичига олади: мудофаа фаолиятини демократик назорат бўйича самарали ва очиқ тадбирлар; мудофаа ва хавфсизлик сиёсатини ишлаб чиқишда фуқаролик тузилманинг иштирок этиши; мудофаа соҳаси устидан самарали ва ошқора қонунчилик ва суд назорати; хавфсизлик ва миллий мудофаа талаблари учун хавфларнинг кенгайтирилган таҳлили билан бирга йўл қўйиладиган ва ўзаро ишлатиладиган куч ва воситаларни ривожлантириш ва қўллаб-қувватлаш; мудофаа вазирликлари ва куч ишлатувчи тузилмалар бириктирилган бошқа идораларни энг оқилона бошқаришни белгилаш; мудофаа соҳасида халқаро меъёрлар ва амалиётга риоя қилиш, жумладан, экспортни назорат қилиш; мудофаа соҳасидаги самарали ва ошқора молиявий амаллар ҳамда режалаштириш ва заҳираларни ажратиш амаллари; мудофаа харажатларини самарали бошқариш, шунингдек мудофаани қайта қуришнинг ижтимоий-иқтисодий оқибатлари; мудофаа кучларида самарали ва ошқора кадрлар сиёсати ва амалиёти; шунингдек мудофаа ва хавфсизлик масалаларида самарали халқаро ҳамкорлик ва яхши қўшничилик муносабатлари.

Ҳаракат Режасининг амалга оширилиши ЕАПК ва Тинчлик йўлида Ҳамкорликнинг мавжуд инструментлари ва механизмларининг имкон борича ишлатилишига ёрдам беради. Режалаштириш ва Таҳлил Қилиш Жараёни Ҳаракат Режасининг мақсадларини амалга оширишнинг асосий воситаси бўлади ва ушбу ролни бажариш учун мослаштирилади. Самарали амалга ошириш мудофаага, мудофаани бошқаришга ҳамда мудофаани ислоҳ қилишга тааллуқли стандартлар ва тизимларни бир хил тушунишни ривожлантиришнинг заруриятини кўрсатади. Ушбу концепцияга мослашишга эришиш Иттифоқдошлар ва Ҳамкорлардан таълимга йирик маблағларни ажратиш ҳамда тегишли билимлар ва тажрибалар билан алмашиш учун ҳаракатларни рағбатлантиришни талаб қилади.

Муайян ҳолат мисолида ўрганиш: Украина

НАТО томонидан Украина билан биргаликда мудофаани ислоҳ қилиш соҳасида ишлаб чиқилган ҳамкорлик дастури бошқа ҳар қандай Ҳамкор мамлакатга қараганда кенгроқ тузилгандир. У ҳамкор мамлакатларнинг мазкур соҳада мавжуд бўлган биргаликдаги фаолиятининг кенг диапазонини намоиш этмоқда.

Украина 1991 йилда ўз мустақиллиги ҳақида эълон қилганда у собиқ Совет Шимолий Атлантика Иттифоқининг ҳарбий тузилмалари ва қуролли кучларининг бир қисмининг меросхўри бўлиб қолган. Украина унинг “совуқ уруш” давридан қолган меросини миқдори камроқ, замонавий ва самаралироқ бўлган, мамлакат хавфсизлигининг янги эҳтиёжларига жавоб бера оладиган кучга айлантириш, шунингдек Украина томонидан танланган Европа барқарорлигини ва хавфсизлигини қўллаб-қувватлашдаги фаол иштирокчи ролини амалга оширишга ёрдам бериши учун НАТОдан ёрдам сўраган. НАТО учун ушбу уринишдаги устувор

ҳолатлар Украинанинг қуролли кучлари устидан демократик ва фуқаролик назоратини кучайтириш ва уларнинг НАТО кучлари билан ўзаро ҳаракатларига бўлган қобилиятини такомиллаштиришдан иборат.

1994 йилда Тинчлик йўлида Ҳамкорликка қўшилганидан сўнг НАТО билан мустаҳкамланаётган алоқалари ва ҳамкорлиги Украинага унинг маслаҳат ва амалий ёрдамидан кенг фойдаланиш имконини берди. 1997 йилда НАТО ва Украина ўртасида махсус ҳамкорлик тўғрисидаги хартиянинг имзоланиши билан уларнинг ҳамкорлиги янада фаоллашди. Бир йилдан кейин мудофаа ва хавфсизлик соҳасини ислоҳ қилиш масалалари бўйича маслаҳатлашув ва амалий ҳамкорлик учун ҳарбий ислохот бўйича Қўшма Ишчи Гуруҳи ташкил топди. 1999 йил апрелда эса Киевда ҳарбий ислохотлар борасидаги уринишларини қўллаб-қувватлаш учун НАТО Алоқалар Идораси тузилган.

Тинчлик йўлида Ҳамкорликда иштироки Украина учун куч ва воситаларнинг тезкор хамжихатлигини ошириш ислохотларини ўтказишдаги саъи-ҳаракатларига кўмаклашади. Режалаштириш ва жараёни таҳлил қилиш механизми, хусусан, ҳарбий режалаштириш мақсадлари учун асосий талабларни белгилашга ёрдам берганлиги билан муҳимдир. Украинага ҳарбий ислохотларнинг “йўл харитаси”ни тузишга ёрдам берган масалалари таҳлили пайтида берилган техник ёрдам ва маслаҳатлар фаолиятнинг муҳим йўналиши бўлди. Бундай мудофаа масалалари таҳлили мажмуий, объектив таҳлилий жараён бўлиб, у мамлакат мудофааси юзасидан талабларни унинг миллий хавфсизлик сиёсати асосида белгилашга қаратилган; ушбу талабларни мавжуд захираларни ҳисобга олган ҳолда мувозанатлаштиришга интилади; солиқ тўловчиларнинг маблағларини энг оқилона ишлатишни таъминлаш учун кучлар ва имкониятлар бўйича таклифларни тақдим этади. Унинг натижаси ислохотнинг концепцияси давомини ташкил этади,

> Ҳарбийларга ҳарбийлар ҳамкорлик ва мудофа ислохотининг ривожланишини кўриш учун НАТО Ҳарбий Кенгашининг Раиси (ўртада) Киев (Украина)га ташрифи, 2004 йил, февраль.

у эса ўз ифодасига кўра узоқ муддатли доимий кучларни талаб этади.

Ҳамкорликнинг бошқа муҳим жиҳатлари Украинага хавфсизлик концепцияси ва ҳарбий доктринасининг янги тизимини ишлаб чиқишда, мудофаа бюджетининг самаралироқ ва очиқроқ тузишда ва режалаштириш ҳамда фуқаролар ва ҳарбийлар орасида ўзаро муносабатларни мустақамлаш, жумладан, фуқароларнинг Украина мудофаа тузилмаларидаги ролини оширишда ёрдам беришни ўз ичига олади. Украинанинг қайта қуриш ва ислоҳ қилиш юзасидан уринишлари, шунингдек, армиянинг миқдорини камайтириш ва конверсиялаш, қуролли кучларнинг профессионаллашуви ва тез жавоб қилиш кучларини яратиш юзасидан тармоқли маслаҳатлар орқали ҳам қўллаб-қувватланади. Бу фаолият фақат қуролли кучлар ёки Мудофаа Вазирлиги билан чекланиб қолмайди, балки Ички ишлар вазирлигига бириктирилган Украина чегара қўшинларини қўллаб-қувватлашни ҳам ўз ичига олади.

ўқув тайёргарлиги ва ўқитиш мудофаани ислоҳ қилиш жараёнининг бош жиҳатларидир. Украинанинг юқори унвонли зобитлари Италиянинг Рим шаҳридаги НАТО Мудофаа Коллежи ҳамда Германиянинг Обераммергау шаҳридаги НАТО мактабида ҳамкор мамлакатлар учун очилган курсларда мунтазам иштирок этишади. Ҳарбий кадрлар шунингдек НАТО мамлакатлари ва бошқа Ҳамкорлардан қуролли кучлар билан ишлаш тажрибасини ҳарбий ишлар ва машқларнинг кенг доирасида ўрганадилар.

Украинага мудофаа ислоҳотининг оқибатларини бошқаришда ёрдам бериш учун НАТО қисқартириш бўйича юзасидан ишдан бўшатиш ҳарбий хизматчиларнинг ижтимоий мослашуви учун жавоб берадиган Украина Миллий Мувофиқлаштириш Маркази билан ҳамкорликда тил ва бошқариш курсларни молиялаштирди ва амалга оширди. Бундан ташқари, айрим Иттифоқдошлардан қуролсизлантириш лойиҳалари юзасидан олинган ёрдам ПфП Ишончли Жамғармаси механизми орқали йўналтирилади (28 бетга қаранг).

Ҳарбий ислоҳоти оқибатларини бартараф этиш

Ҳарбий ислоҳотни бошлаганда уларнинг оқибатларини бартараф этиш ҳамда ҳар қандай салбий кўшимча таъсирни камайтириш учун аввалдан тегишли чораларнинг кўрилиши жуда муҳимдир. Ўз иш жойларини йўқотган ҳарбийлар фуқаролик ҳаётига қайтадан киришишда ёрдамга муҳтождир. Ҳарбий

базаларнинг ёпилиши маҳаллий аҳоли туманларига ва уларнинг иқтисодиётига қаттиқ зарба бериши мумкин, шунинг учун объектларни қайта қуриш режалари ҳам зарур бўлади. Ортиқча ёки эскирган ҳарбий қурол-аслаҳа омборлари хавфсизлик учун ҳамда ташқи муҳит учун жиддий хавф бўлиб, уларни бехатар равишда бартараф этиш лозим.

НАТО Ҳамкор мамлакатларга бу соҳаларда маслаҳатлар ва экспертлик ёрдамини бериш учун бир қатор ташаббусларни бошлаб берди. Лойиҳалар ва дастурлар бўйича фақат чекланган молиялаштиришни таъминлай олса ҳам, у бошқа халқаро муассасалар ва ноҳукумат ташкилотлари билан, шунингдек, иккитомонлама ёрдамни таклиф этмоқчи бўлган айрим мамлакатлар билан ишлаб ва маълумот алмашиб, кўшимча молиялаш учун кафолатларни тақдим этишда кўмаклашишга интилади.

Аскарларни қайта ўқитиш

“Совуқ уруш” тугаганидан бери ҳамкор мамлакатлар қуролли кучларининг сафидан беш миллиондан ортиқ шахсий таркиб бўшатишган. Уларни қайта ўқитиш ва муқобил ишга жойлаштириш учун имкониятларни таъминлаш зудлик билан зарур бўлади. 2000 йил бошида НАТО Ҳамкор мамлакатларга уларнинг ўз шахсий ҳарбий таркибини қайта ўқитиши ва уларнинг фуқаровий ҳаётга киришишларини осонлаштиришидаги уринишларида ёрдам беришни таклиф этган.

НАТОнинг экспертлар гуруҳи маҳаллий раҳбариятга қайта ўқитишнинг сиёсати ва дастурлари юзасидан маслаҳат, таҳлил ва бошқарув тамойилларини тақдим этиш учун йиғилган эди. Фаолиятнинг амалга ошириладиган турлари яқинда хизматдан бўшатилиши лозим бўлган шахсий таркиб учун ишни қандай топиш ёки бизнесни бошлаш юзасидан маслаҳатлар, тилларни ўргатиш ҳамда қайта ўқитиш марказларини тузишни ўз ичига олади.

Жанубий-Шарқий Европада 3.000 ҳарбий объектлар ва базаларнинг ёпилиши ҳамда 2010 йилга келиб, тахминан 175.000 киши ишсиз қолиши сабабли бундай дастурларга катта қизиқиш мавжуд. Руминия ва Болгария, ҳозирги вақтда ҳали Ҳамкор мамлакатлар бўла туриб, ёрдам беришнинг ушбу туридан фойдаланган биринчи мамлакатлар бўлди; 2004 йилга келиб ҳар бир мамлакатда 20.000 га яқин зобитлар қайта ўқитиш дастурларида иштирок этганлар. Албания, обиқ Югослав Республикаси Македония*, Сербия ва Черногория НАТО билан ушбу соҳада ҳамкорлик қилиш учун имкониятларни ўрганмоқда. Бундан ташқари, НАТО Россияда ва Украинада қайта ўқитиш бўйича ташаббусларни қўллаб-қувватламоқда.

Захирага бўшатишга ҳарбийларга ёрдам бериш

2002 йилдан бошлаб ишлаётган Захирага бўшатишга ҳарбийларни ишга жойлаштириш бўйича НАТО-Россия Маркази Россия ҳарбийларини қисқартиришнинг ижтимоий жиҳатларини ҳал этишда кўмаклашиб, бутун Россия бўйлаб хизматдан бўшатишга ҳарбий кадрларга қайта ўқиш ва фуқаролик жамиятига киришишда ёрдам кўрсатишда. Москвада жойлашган Марказ 2003 йилда ўзининг минтақалардаги фаолиятини кенгайтириб, Ярославль, Санкт-Петербург, Чита, Пермь, Калининград ва Ростов-Донда маҳаллий бўлимларини ташкил этди.

Марказ қайта таълим олиш ва ишга жойлашиш имкониятлари бўйича амалий маълумотларни, шунингдек кичик бизнесни қандай бошлаш лозимлиги юзасидан маслаҳатларни таъминлаш учун веб-сайтларни яратган. Шунингдек, Марказ бевосита ўқитиш курсларини ташкил этиш, махсус мутахассисларни тайёрлаш ҳамда ушбу масалалар юзасидан маълумот алмашиш учун анжуманлар ўтказиш билан шугулланади. Ушбу марказ ўз ишининг биринчи 18 ойи ичидаёқ собиқ ҳарбийларни фуқаролик ҳаётига мослаш учун 210 инструкторларни ўқитган, улар ҳозирда кўчириш ишларини олиб бормоқда, бундан ташқари у тахминан 200 ўқувчини компьютер саводхонлиги, бошқариш ва бухгалтерия каби соҳаларда ўқитишни бошлади.

Ҳарбий базаларни конверсиялаш

НАТОнинг Жанубий-Шарқий Европадаги ҳарбий объектларнинг конверсиясига оид ташаббусига кўра, НАТО экспертларининг бир гуруҳи миллий ҳукуматларга фуқаролик фойдаланишига ўтказиладиган собиқ ҳарбий базалардан ноҳарбий мақсадларда фойдаланиш йўналишини топишларида ёрдам бериш учун маслаҳат ва тавсиялар беришмоқда. Бу ташаббус, шунингдек, минтақавий ҳамкорликка кўмаклашиш ва иштирок этувчи мамлакатлар орасида маълумот алмашиш мақсадини кўзда тутиб, уларга бир неча Ҳамкор мамлакатлар ва НАТОнинг иккита янги аъзолари киради, булар: Албания, Болгария, Хорватия, Молдова, Руминия, Сербия ва Черногория, ҳамда обик Югослав Республикаси Македония.*

Бир қанча тажрибавий лойиҳалар ҳарбий базаларнинг ёпилиши ҳамда ҳарбий объектларнинг ва қайта қурилишига стратегик ёндашувни ишлаб чиқишга ёрдам беради. Бунда бош устувор жиҳатлар атроф муҳитнинг тозаланиши таъминлаш, иш жойларини яратишга кўмаклашиш ҳамда йирик ҳарбий базалар ягона йирик иш берувчи бўлган жойларда маҳаллий иқтисодиётнинг соҳавий турли-туманлигини кенгайтиришдир. Баъзи базалар, масалан, турар жой бинолари, таълим муассасалари, соғлиқни сақлаш марказлари, қамоқхоналар ва сайилгоҳлар ёхуд табиий қўриқхона ҳудудлари сифатида ишлатишга ўтказилади.

Миналар, қурол-аслаҳаларни ва қуролларни йўқ қилиш

ПФП мақсадли фондлари (*қутичани қаранг, 28 бет*) Ҳамкор мамлакатларга ортиб қолган пиёдаларга қарши миналар, қурол-аслаҳалар, ўқотар қуроллар ва енгил қуроллар захираларини бехатар равишда йўқ қилишда ёрдам кўрсатади. Йўқ қилиш жараёни хавфсиз, атроф муҳит учун зарарсиз ҳамда халқаро стандартларга мувофиқ бўлишини кафолатлаш учун махсус мўлжалланган лойиҳалар айрим мамлакатлар билан бирга ишлаб чиқилган. Мумкин бўлган жойларда лойиҳалар фойдаланиш харажатларини камайтириш, шунингдек, маҳаллий кишиларни йўқ қилиш жараёнига ўргатиш, янги иш жойларини яратишга ва янги малакаларни эгаллашларига ёрдам бериш учун маҳаллий захиралар ва техник воситалардан фойдаланишга қаратилган.

2005 йилга келиб, бундай лойиҳалар туфайли тахминан 1,6 миллион пиёдаларга қарши миналар Албанияда муваффақиятли йўқ қилинган; 12.000 фугас ва 7.000 тонна ортиқча қурол-аслаҳалар ҳамда ракета ёнилғиси Молдовада йўқ қилинган; Украинада 400.000 пиёдаларга қарши миналар йўқ қилинган; Тожикистонда 1.200 фугаслар йўқ қилинган; Грузияда 300 дан ортиқ ракеталар демонтаж қилинган. Қуролсизланишнинг кейинги лойиҳалари Албания, Озарбайжон, Белоруссия, Сербия ва Черногория ҳамда Украина учун режалаштирилмоқда.

ТИНЧЛИК УЧУН ҲАМКОРЛИК ИШОНЧ ЖАМҒАРМАСИ

Тинчлик йўлида Ҳамкорликнинг Ишонч Жамғармаларининг сиёсати энг аввал 2000 йил сентябрида Ҳамкор мамлакатларга пиёдаларга қарши миналар захираларини хавфсиз йўқ қилишда ёрдам кўрсатиш механизми сифатида таъсис этилган. Бу йўналишда у пиёдаларга қарши миналардан фойдаланиш, захираларда сақлаш, ишлаб чиқариш ва ўтказишни тақиқлаш ҳамда уларни йўқ қилиш бўйича Оттава конвенциясини амалда ошириш учун мамлакатларни қўллаб-қувватлаш учун мўлжалланган.

Миналарни йўқ қилишнинг бир қанча лойиҳалари муваффақиятини кўзда тутган ҳолда Жамғарманинг имкониятлари қурол-аслаҳалар, ўқотар қурол ва енгил қуролларни йўқ қилишга қаратилган бошқа қуролсизланиш лойиҳаларини киритиш учун кенгайтирилган эди. Яқинда Ҳамкор мамлакатларда қайта ўқитиш ва ҳарбий базаларни конверсиялаш каби ҳарбий ислохот оқибатларини бошқаришда қўллаб-қувватлаш учун Жамғармадан фойдаланиш кенгайтирилган эди. Мақсадли фондлар шунингдек Ўрта Ер Денгизи Музокараси мамлакатларининг манфаатларини кўзлаб ҳам тузилиши мумкин.

Жамғарма ёрдами билан НАТО аъзолари айрим Ҳамкор мамлакатлар билан муайян лойиҳаларни белгилаш ва амалга ошириш учун ишламоқда. Ҳар бир ҳолда НАТО ёки Ҳамкор мамлакат лойиҳа таклифи юзасидан ҳомийлик қилиш ва ишлаб чиқиш ҳамда эҳтимолий иштирокчиларни белгилашда ташаббусни ўзига олади. Лойиҳадан бевосита фойдаланадиган Ҳамкор мамлакат ушбу ишда фаол иштирок этиши ҳамда ўз маблағлари доирасида лойиҳага имкони борича ёрдамни таъминлаш кўзда тутилади. НАТО мутахассислари томонидан маслаҳат ва кўрсатмалар берилади.

Молиялаш НАТО аъзолари ва Ҳамкор мамлакатлар томонидан ихтиёрий асосда тақдим этилади. Ҳиссаларга шунингдек ускуналар ёки натурал шаклдаги бадаллар кириши мумкин. Люксембургдаги НАТО Хўжалик Ишлари ва техник Таъминот Агентлиги лойиҳалар бўйича ижро этувчи агентлик бўлиб хизмат қилади ҳамда техник ва молиявий лойиҳаларнинг амалга оширилиши учун жавоб беради.

Қўшимча маълумот: www.nato.int/pfp/trust-fund.htm

Эски ракеталарни демонтаж қилиш

2005 йил бошида тугаган Тинчлик йўлида Ҳамкорлик Ишонч Жамғармасининг лойиҳаси кўмагида Грузияда 300 га яқин “Ер-ҳаво” эски ракеталари хавфсиз усулда йўқ қилинган. Поничала ва Чаладид базаларида сақланган ракеталар қисмларга ажратилган, боеголовкалар ечиб олинган ҳамда кейинчалик уларни бошқариладиган усулда портлатиш учун бошқа жойга олиб кетилган.

Лойиҳа ракеталар сақланган жойларда хавфсизликни анча оширган, шунингдек, ушбу қуроллар юзага келтириши мумкин бўлган атроф муҳит ифлосланишининг олдини олган.

Фавқулдда ҳолатларга тайёргарлик ва уларга жавоб қилиш

Табий ёки техноген офатлар исталган вақтда содир бўлиши мумкин, ҳар қандай мамлакат фалокатнинг оқибатларини бартараф қилиш заруратига дуч келиши мумкин. Йирик ноҳарбий фавқулдда ҳолатлар ҳам хавфсизлик ва барқарорлик учун эҳтимолий хавф туғдириш мумкин. Ҳар бир мамлакат унинг ҳудудида туғиладиган кўзда тутилмаган вазиятлар учун жавоб берадиган ҳамда жабр кўрганларга ёрдам кўрсатадиган бўлса-да, қалтис вазиятларнинг кўлами ва давомийлиги улар содир бўлган мамлакатнинг имкониятларидан ошиб кетиши мумкин ва оқибатлари миллий чегаралардан анча ортиб кетиши мумкин. Шунинг учун фавқулдда ҳолатларни бартараф этиш ва Халқаро ҳамкорлик кўзда тутилмаган вазиятларга қаратилган, шунинг учун жавоб қилиш имкониятининг оширилиши муҳим бўлади.

Фавқулдда ҳолатларга тайёргарлик ҳамда уларга жавоб бериш борасидаги ҳамкорлик НАТОнинг “Фуқаролик Фавқулдда Вазиятларини режалаштириш”га тааллуқли бўлиб, НАТО аъзолари бўлган мамлакатлар ўртасида қатор йиллардан бери давом этиб келмоқда. У 1990 йилда Ҳамкор мамлакатларни киритиш учун кенгайтирилган бўлиб, Тинчлик йўлида Ҳамкорлик фаолиятининг энг йирик ноҳарбий таркибий қисмидир. 1998 йилда Россиянинг таклифига биноан ЕАПК мамлакатлари орасида Евро-Атлантика минтақасида юзага келадиган фавқулдда вазиятларга жавоб чораларини мувофиқлаштириш учун (қутичани қаранг) Евро-Атлантика Табий Офатларга Жавоб беришни Мувофиқлаштириш Маркази (ЕАТОЖБММ) яратилган.

> Қизил Хоч ишчилари Тинчлик йўлида Ҳамкорлик машғулотида иштирок этишмоқда.

Самарали ҳамкорликни қўллаб-қувватлаш

Фавқулдда вазиятларга самарали жавоб чоралари транспорт воситалари, тиббий захиралар, алоқа воситалари, фавқулдда вазиятларга жавоб қилишнинг имкониятлари ва бошқа фуқаровий захираларни мувофиқлаштиришни талаб этади. Барча мамлакатлар фавқулдда вазиятларга жавоб қилишни режалаштиришни миллий даражада таъминлаш учун жавобгар бўлади. Лекин баъзи фавқулдда вазиятларнинг ушбу эҳтимолий чегараларо туси ҳамда самарали жавоб чораларига тайёр бўлишнинг зарурати халқаро ҳамкорлик эҳтиёжини юзага келтиради, халқаро даражада ҳамкорлик ва режалаштириш ўта зарур бўлиб қолади.

НАТО ва ҳамкор мамлакатлар орасидаги фуқаровий фавқулдда вазиятларни режалаштиришдаги ҳамкорлик маҳаллий, минтақавий ва миллий раҳбариятнинг турли даражаларидаги фуқаровий ва ҳарбий ходимлар катнашадиган семинарлар, ишчи гуруҳлар, машқлар ва машғулот курслари каби фаолиятни ўз ичига олади. БМТнинг Инсонпарварлик Ишларини Мувофиқлаштириш идораси ва БМТнинг қочоқлар ишлари бўйича Бош қомиссари Бошқармаси (UNHCR), Атом Энергияси Халқаро Агентлиги ва Европа Шимолий Атлантика Иттифоқи каби бошқа халқаро ташкилотлар ҳам ёрдам кўрсатиш борасидаги ноҳукумат ташкилотлар каби муҳим иштирокчиларидир.

Фавқулдда вазиятлар режаларини, тегишли чоралар, умумий таълим ва машқларни ишлаб чиқиш ва шунингдек, керакли ускуналар мавжудлиги туфайли НАТО ва Ҳамкор мамлакатлар ЕАТОЖБММ орқали баъзи фавқулдда вазиятларга жавобан ёрдам кўрсатишни самарали мувофиқлаштира олди. Буларга Албания, Озарбайжон, Чехия Республикаси, Венгрия, Руминия ва Украинадаги сув тошқинлари, Туркиядаги зилзила, обиқ Югослав Республикаси Македония* ва Португалиядаги ўрмон ёнғинлари; Молдова ва Украинадаги экстремал об-ҳаво шароитлари киради.

Сув тошқинларида ёрдам бериш

Ғарбий Украинада охири асрда 13 йирик сув тошқинлари бўлган. НАТО ва Ҳамкор мамлакатлар Украинага 1995, 1998 ва 2001 йиллардаги катта сув тошқинларидан кейин ёрдам берган.

1997 йилдан бери фуқаровий фавқулодда вазиятларни режалаштирилиши ва ҳалокатларга тайёргарлик юзасидан ўзаро тушуниш тўғрисидаги меморандумга асосан бу соҳада ҳамкорлик бўйича катта дастур Украинага бевосита амалий фойда келтирган. Бундай фавқулодда вазиятларга яхшироқ тайёргарлик кўриш ва уларнинг оқибатларини самаралироқ бартараф этиш учун ғарбий қисмларида кучли сув тошган Украинага ёрдам беришга асосий эътибор қаратилган эди. Тинчлик йўлида Ҳамкорлик машқлари, жумладан, Украинанинг Транс-Карпат минтақасида 2000

йилнинг сентябр ойида ўтказилган бир машқ, ҳаво разведкасини бажариш, зарар кўрган аҳолини эвакуация қилиш ва сув тозалаш ускуналарини ёйиш каби фавқулодда вазиятлардаги ёрдам кўрсатиш амалларини текширишга ёрдам берган. Бундан ташқари, 2001 йилда ўтказилган тажрибавий лойиҳага кура ўн иккита турли мамлакатлардан фавқулодда вазиятлар ва сув тошқинлари бўйича 40 тадан зиёд экспертлар биргаликда сув тошқинларини самарали оғоҳлантириш ва уларга жавоб қилиш чоралари бўйича Тисса дарёси ҳавзаси учун амалий тавсияларни ишлаб чиқиш мақсадида йигилганди.

ЕВРО-АТЛАНТИКА ТАБИЙ ОФАТЛАРГА ЖАВОБ БЕРИШНИ МУВОФИҚЛАШТИРИШ МАРКАЗИ

1998 йил июлида Россиянинг таклифига кўра НАТО штаб-квартирасида Евро-Атлантика Табiiй Офатларга Жавоб беришни Мувофиқлаштириш Маркази (ЕАТОЖБММ) яратилишига олиб келди. Суткасига 24 соат ишлайдиган Марказ маълумот алмашишнинг марказий пункти сифатида ишлайди ва Евро-Атлантик минтақада НАТО аъзолари ҳамда Ҳамкор мамлакатлар орасида фавқулодда вазиятларга жавоб қилишни мувофиқлаштиради. Шунингдек у табиий ва техноген офатларга жавоб қилишни ҳамда кимёвий, бактериологик ёки радиоактив моддалар қўлланган террористик ҳаракатларнинг оқибатларини бартараф этишни амалда кўрсатадиган йирик фуқаровий машқларни ташкил қилади.

Марказ халқаро ҳалокатларга жавоб қилиш ва уларнинг оқибатларини бартараф этишни бошқаришда етакчи рол ўйнаган халқаро идоралар – БМТ Гуманитар Масалаларни Мувофиқлаштириш

Офиси, Кимёвий Қуролларни Тақиқлаш Ташкилоти ва бошқа ташкилотлар билан яқин ҳамкорликда ишлайди.

Мамлакатлар виза амалиёти, чегаралардан ўтиш келишувлари, транзит келишувлари, божхона тозаланишисиз олиб утиш ва ходимларнинг мақомини маъқуллаш каби масалаларга оид иккитомонлама ёки кўптомонлама битимларни ривожлантиришда рағбатлантирилади. Бу чоралар ёрдам кўрсатиш гуруҳлари ва воситаларини ҳалокат юз берган жойга бевосита етказишдаги бюрократик тўсиқларни бартараф қилишга имкон беради. Ҳалокат юз берганда мамлакатлар дарҳол тақдим этишга тайёр бўлган миллий бўлимлар мажмуасидан тузилган Ҳалокатларга Муносабат Евро-Атлантика Бўлими тузиш борасида ҳам келишилган.

Қўшимча маълумот: www.nato.int/eadrcc/home.htm

Қочоқларга ёрдам кўрсатиш

Аввалда табиий ва техноген фавқулдда вазиятларда иш олиб бориш учун тузилган ЕАТОЖБММ 1998 йил давомида Косово ва унинг атрофида фавқулдда халқаро гуманитар низо юз берганда, энг аввало қочоқларга ёрдам беришни ташкил этишга кўмаклашиш учун мўлжалланди. Йил охирига келиб Сербия ҳарбийлари, полиция кучлари ва Косоволик албанларнинг кучлари ўртасидаги очиқ тўқнашув натижасида кўп сонли этник албанларнинг ўлимига олиб келган ва 300.000 дан ортиқ кишилар ўз уйларини ташлаб чиқиб кетишларига мажбур булган.

ЕАТОЖБММ тузилиши биланоқ 1998 йил июн ойининг бошида бу воқеаларга жалб этилди, у пайтда БМҚОКБ Албаниядаги қочоқлар учун 165 тонна ёрдам маҳсулотларини ташишда ёрдам сўраган эди. Бир неча ой ўтганидан сўнг низо кенгайган сари ЕАТОЖБММ ва БМҚОКБ ўртасида ҳамкорликнинг самарали негизига асос солинган. ЕАТОЖБММ ходимлари ҳам вазиятни яхшироқ илғаб олиш учун минтақага бир неча марта бориб келган. Бу негиз 1999 йил баҳорида низо кескинлашган пайтда, Иттифоқдошларнинг ҳаво зарбалари ҳамда Сербия қуролли кучлари томонидан юз минглаб албанларнинг зўрлаб кўчирилиши бошланганда ёрдам кўрсатиш ҳаракатларига киришишни кучлироқ ва кенгроқ амалга ошириш имкон берди.

Марказ ЕАПК мамлакатлари орасидаги маълумот алмашишнинг марказий пункти бўлиб, ёрдам сўрашга жавобан ҳаракатларни мувофиқлаштиришга кўмаклашган. 20.000дан зиёд киши учун тиббий анжомлар ва ускуналар, телекоммуникация ускуналари, пойафзал, кийим ва чодирлар каби ёрдам буюмлари келтирилган эди. ЕАТОЖБММ, шунингдек, ходимлар ва ускуналар билан тўлиқ таъминланган дала госпиталини етказиб берган Исроил, Шимоли-шарқий Албанияда Кукес аэродромини таъмирлашга ёрдам берган Араб Амирликлари каби Ҳамкор бўлмаган мамлакатлардан ҳам ёрдам жўнатган.

> Евро-Атлантика Табиий Офатларга Жавоб беришни Мувофиқлаштириш Маркази Косоводаги танглик пайтида қочоқларга ёрдам бериш операцияларида ёрдам берган.

Жўнатилган ёрдамни ташиш ва тақсимлашда кўмаклашиш учун самолётлар, вертолетлар, юкларни юклаш/тушириш гуруҳлари етказилган, шунингдек, мамлакатдаги ички вазият юзасидан маслаҳатлар берилган. ЕАТОЖБММ, шунингдек, гуманитар ёрдам билан устувор учишларни мувофиқлаштиришда муҳим роль ўйнаган, у авиаучишларни бошқариш соҳасидаги етакчи шахсларни тегишли амалларни ривожлантириш мақсадида жамлаган, шунингдек БМТ Ҳаво Кучларини Мувофиқлаштириш Гуруҳига авиаучишлар бўйича экспертларни тайинлаган.

Бундан ташқари, ЕАТОЖБММ низо энг катта таъсир этган иккита мамлакат, Албания ва обиқ Югослав Республикаси Македония* номидан, НАТОга қарашли ва НАТОга кирмаган бошқа томонлар билан боғловчи восита сифатида иш кўриб, ўзига хос хавотирли ҳолатларни аниқ шакллантириб, тушунтирган. Бундай ҳолатларнинг бири низо ва қочоқлар кўлами ортиб боргани сари учинчи мамлакатларга эвакуация қилишга ва гуманитар хавфсизлик имконини берувчи механизмларни яратишнинг ўта зарурлиги бўлган.

Террорчилик хуружларига тайёргарлик

11 сентябр воқеалари террористларнинг тинч аҳолига кимёвий, биологик, радиологик ёки ядровий қуроллардан эҳтимолий ҳужумларига тайёргарлик кўришда ҳамкорликнинг заруриятини яққол намоён этди. Ҳамкорликнинг Терроризмга Қарши Кураш Режаси (15 бетни қаранг) хавфларни камайтириш ҳамда фуқароларнинг терроризм ва оммавий қирғин қуроллари олдида ожизлигини пасайтириш учун тегишли маълумотлардан биргаликда фойдаланиш ва фавқулодда вазиятларнинг фуқаровий режалаштиришда иштирок этишга ёрдам беради.

Миллий ҳукуматларга террорчиларнинг оммавий қирғин қуроллари қўлланган эҳтимолий ҳужумларига қарши фуқаровий хизматлар тайёргарлигини яхшилашда ёрдам бериш учун Фавқулодда Фуқаровий Режалаштириш Бўйича Ҳаракатлар Режаси тасдиқланган. НАТО ва унинг ҳамкор мамлакатлари бундай ҳужум содир бўлганда зарур бўлиши мумкин бўлган миллий имкониятларнинг рўйхатини тайёрлаганлар ва доимо янгилаб бормоқдалар. Улар тиббий ёрдамдан тортиб радиологик аниқлаш, лабораториялар, ҳаво воситалари орқали эвакуация имкониятларигача барча нарсаларни ўз ичига олади. Керак бўлиб қоладиган энг муҳим элементлар бўйича захиралар ишлаб чиқилади. Чегарадан ўтказиш амалларини такомиллаштириш ишлари фавқулодда ҳодиса содир бўлганда ёрдамнинг имкон борича тезроқ этиб келишини таъминлаш мақсадига қаратилган.

Ўқитиш, режалаштириш ва жиҳозлаш учун энг зарур стандартлар ишлаб чиқилади. Тинчлик йўлида Ҳамкорлик доирасида мунтазам равишда дала машқлари ташкил этилиб, улар мамлакатларнинг террорчилар ҳужумларига жавоб қилиш чоралари ва уларнинг оқибатларини бошқариш бўйича биргаликда имкон борича самаралироқ ишлашни таъминлашга қаратилган. Энг аввало бу тиббий ва биринчи ёрдам ҳамда дезинфекция ва тозалаш масалалари билан ишлайдиган турли гуруҳларнинг ўзаро мувофиқлашувини яхшилашни кўзда тутди. Яна бир муҳим ўрганиладиган масала - бундай фавқулодда вазиятлардаги тушкунлик ҳолатларида жамоатчилик ахборотини таъминлашни хал этишнинг энг яхши йўлини топишдир.

“Ифлослантирувчи бомба” машғулоти

“Ифлослантирувчи бомба” (радиологик тарқатувчи ускуна) қўлланган террорчилар ҳужумига халқаро жавоб чораларини намоиш этувчи машқлар Руминиянинг (у пайтда Ҳамкор мамлакат) Питешти шаҳрида 2003 йил октябр ойида ўтказилди. Унда 1.300 руминиялик ва 350 халқаро мутахассислар иштирок этган.

Хавфсизлик, фан ва атроф муҳит

НАТОнинг иккита муайян дастури мунтазам асосда НАТОга аъзо ва Ҳамкор мамлакатларнинг олимлари ва экспертларини умумий хавотир келтириб чиқарадиган муаммолар устида ишлаш учун бирлаштиради. Ҳамкорлик – бу олимлар орасидаги анъана ва илм-фан тараққиётининг талабидир. Олимлар уртасидаги тузилган тармоқлар, шунингдек, бошқа маданият ва турлича анъаналари бўлган жамоалар ўртасида тушуниш ва ишончни барпо этишдек сиёсий мақсадни кўзда тутмоқда.

НАТО Илмий Қўмитасининг “Фан Орқали Хавфсизлик” дастурининг мақсади муаммоларни ҳал этишга илмни татбиқ этиб, мамлакатлар ўртасидаги бирлик, барқарорлик ва хавфсизликка ҳисса қўшишдир. Бу дастур НАТО аъзолари, Ҳамкор мамлакатлар ва Ўрта Ер Денгизи Музоқараси мамлакатларида ишлайдиган олимлар ўртасидаги ҳамкорликни, билимларни алмашиш ҳамда имкониятлар яратишни қўллаб-қувватлайди. “Фан Орқали Хавфсизлик” дастури терроризмдан ҳимояланиш ёки хавфсизликка таҳдидларга қарши туришга оид бўлган тадқиқотчилик масалаларида ҳамкорликни қўллаб-қувватлашга қаратилган. Дастурнинг бошқа мақсади Ҳамкор мамлакатлар маълум устувор масалаларга ўз кучларини қаратишларига қўмаклашиш учун технологиялар билан алмашиш ва етказиб беришга ёрдам кўрсатишдир.

Замонавий Жамият Муаммолари бўйича Қўмита (КЧМС)сининг дастури атроф-муҳит ва жамиятнинг муаммолари билан шуғулланиб, миллий идораларни ушбу соҳаларда қисқа ва узоқ муддатли тадқиқотлар бўйича ҳамкорлик учун бирлаштиради. У НАТО аъзолари ва Ҳамкор мамлакатлари орасида ҳам фуқаровий, ҳам ҳарбий соҳаларда ижтимоий масалалар ва атроф муҳит масалаларининг техник, илмий ва сиёсий жиҳатлари бўйича билим ва тажриба алмашишга оид бетакрор форум имкониятини тақдим этади. Унинг вазифаси хавфсизликка оид асосий мақсадларининг маълум миқдорини тартибга солишдан иборат.

Илмни хавфсизликка татбиқ этиш

Террорчиликдан ҳимояланиш

Терроризмга қарши кураш Иттифоқдошлар ҳамда Ҳамкор мамлакатлар учун бош устувор йўналишга айланди. НАТО кимёвий, биологик, радиологик ва ядровий қуроллар ёки моддаларни аниқлашнинг самарали усулларини ривожлантириш ҳамда уларга қарши жисмоний ҳимояланишни такомиллаштириш юзасидан илмий тадқиқотларни қўллаб-қувватлайди. Тадқиқотлар, шунингдек, бундай қуролни хавфсиз йўқ қилиш, зарарсизлантириш ва тиббий жавоб қилиш, жумладан, кимёвий ва вакцинали технологиялар имкониятларини такомиллаштиришга қаратилади.

Критик ҳолатда бўлган инфраструктуранинг (жумладан, энергетика, коммуникация, транспорт ва ҳаётни таъминлаш тизимлари) заифлигини камайтириш, экологик терроризмдан ва кибертерроризмдан ҳимояланиш; чегараларни қўриқлашни такомиллаштириш; наркотик моддаларни ноқонуний равишда ташиш билан кураш; портловчи моддаларни аниқлашнинг самаралироқ усулларини ривожлантириш каби масалаларни кўриб чиқиш бўйича олимларни бирлаштириш мақсадида симпозиумлар ва семинарлар ташкил этилади.

Террорчилик асосларини тушуниш, террорчиликнинг ижтимоий ва психологик оқибатлари ва аҳолининг террорчилик хавфига нисбатан қарши тура олишини кучайтириш каби кенгрок масалалар ҳам сиёсий тавсиялар бериш мақсадида ўрганилади.

Хавфсизликка бошқа таҳдидларга қарши туриш

Кўринишдан хавфи камроқ бўлсада хавфсизлик ва барқарорликка эҳтимолий таҳдиднинг бошқа манбалари, масалан, саҳроланиш, ер емирилиши ёки умумий сув йўллариининг ифлосланишини кабилардан иборат бўлган атроф-муҳитнинг зарарланиши ва тикланмайдиган захираларнинг етишмаслиги минтақавий ёки чегаралараро низоларга олиб келиши мумкин. Бундай муаммоларни ҳал этиш кўпинча нафақат илмий ноу-хау, балки кўп томонлама ҳаракатларни талаб этади. Бундай талабларга риоя

қилиш учун НАТО энг яхши илмий амалиётни қўллашга ёрдам берадиган ҳамда асосий манфаатдор мамлакатларни ўз ичига оладиган лойиҳалар ва тадқиқотларни қўллаб-қувватлайди.

Агар биз табиий офатларни олдиндан кўра билинса, уларнинг таъсирини камайтира олинса ёки уларнинг олди олинса, бизнинг оламимиз анча бежавотирроқ бўлар эди. Бу кўпгина Ҳамкор мамлакатлар учун асосий манфаат соҳасидир. НАТО инсонларнинг ўлими, моддий зиёнлар ҳамда иқтисодий ва ижтимоий таназзулга олиб келувчи шароитларда йирик зилзилалар таъсирини камайтиришга қаратилган маълум лойиҳаларни амалга оширган. Бундай лойиҳалар, масалан, биноларнинг зилзилага бардош беришини оширишга қаратилган, ёки уларнинг сейсмик хавф хариталарини яратиш учун минтақанинг сейсмологик ёки геологик тавсифи юзасидан маълумот йиғишни ўз ичига олади, улар шаҳарни режалаштирувчи меъморларга қайси жойда қандай турдаги бино қуриш мумкинлигини ҳал этишга ёрдам беради. Шунингдек, аввалдан самаралироқ огоҳлантириш ҳамда сув тошқинларини бартараф этиш тизимларини ривожлантиришга қаратилган лойиҳалар ҳам рағбатлантирилади.

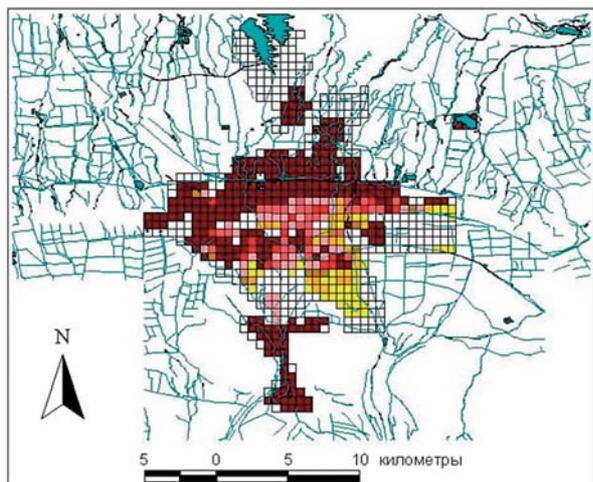
Замонавий жамиятнинг тоза озиқ-овқат маҳсулотлари ёки ишончли ва ҳимояланган маълумотлар билан таъминлаш борасидаги ишончи шуни билдирадигани буларнинг мавжудлиги кафолатланган бўлиши шарт. Бу масалалар ҳам жамиятни хавфсизроқ қилишга интилиш йўлидаги кейинги тадқиқотлар учун асосий соҳа бўлади.

АТРОФ МУҲИТ ВА ХАВФСИЗЛИК

Атроф муҳит масалалари чегараларни тан олмаслиги халқаро ҳамжамиятни нафақат ижтимоий ва иқтисодий ривожланиш, балки хавфсизлик ва барқарорликни ривожлантиришга қўмаклашиш учун ҳам атроф - муҳит бўйича лойиҳаларни бошлашдаги фаолроқ булишларига сабаб бўлди. Бундай лойиҳалар Замонавий Жамият Муаммолари бўйича Қўмита (КЧМС)нинг дастурида асосий ҳамда “Фан Орқали Хавфсизлик” дастурида муҳим ўрин тутади.

2002 йилда Европада Хавфсизлик ва Барқарорлик ташкилотининг Атроф Муҳит ва Хавфсизлик, БМТнинг атроф муҳит дастури ва Ривожланиш Дастурининг биргаликдаги ташаббуси бошланганда атроф - муҳит, хавфсизлик ва барқарорлик масалалари ўртасидаги алоқаларни ўрнатиш йўналишида муҳим қадам қўйилган. Ташаббус Болкон яримороли, Кавказ ва Марказий Осиё каби заиф минтақаларга қаратилган.

Фан орқали хавфсизлик ҳамда Замонавий Жамият Муаммолари бўйича Қўмита (КЧМС)нинг дастурлари ушбу минтақаларда Ҳамкор мамлакатлар билан илмий ҳамкорлик ва атроф - муҳит бўйича ҳамкорлик орқали хавфсизликни тутиб туришга жалб этилгани учун ҳозирги пайтда улар ENVSEC билан боғланган. Фаолият мувофиқлаштирилади, маълумот алмашиш содир бўлади, натижалари эса минтақаларнинг тегишли ваколатланган идораларига тарқатилади ва бу эса иш фоолиятига сезиларли даражада катта таъсир ўтказишга олиб келади.

Бишкекдаги ҳар ҳил турдаги турар жойларнинг сейсмик шикастлар

Зизила оқибатларида ёрдам кўрсатиш

Зилзилалар Марказий Осиёнинг аҳолиси кўп сонли бўлган минтақаларига катта хавф солмоқда. НАТО ҳомийлик қилган лойиҳада Туркиянинг зилзилалар бўйича мутахассислари ўзларининг Ўзбекистон ва

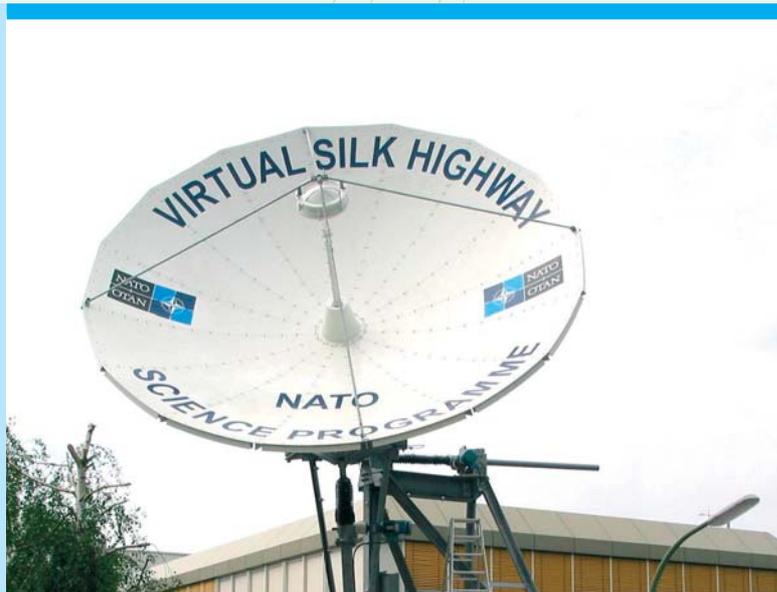
Қирғизистон Республикаларидаги ҳамкасбларига пойтахтлар – Тошкент ва Бишкек учун хавф хариталарини яратишга ёрдам бермоқдалар. Бу хариталар шаҳарни режалаштириш ҳамда мавжуд биноларни мустаҳкамлаш юзасидан қарор қабул қилиш воситалари сифатида хизмат қилади.

Кишиларнинг бирлашуви

Ахборотдан бахраманд була олиш олимлар учун энг мухим ахамиятга эга ва уларга охиригича воқеа - ҳодисалардан бохабар булиш имконини беради. Лекин шу пайтгача маълумот асри ютуқлари ёки Интернет имкониятларидан илмий ва академик жамиятларнинг ҳаммаси ҳам фойдалана олмас эди. Бундан ташқари, ахборотга монополиянинг бўлмаслиги кўпинча демократия ва фуқаролик жамияти тараққий этишининг асоси сифатида тан олинади.

Бу вазиятни тўғрилашда кўмаклашиш учун НАТО “Фуқаровий Фан дастури” Ҳамкор мамлакатларда тадқиқот ва таълим муассасаларининг Интернетга кира олиши учун зарур тармоқни барпо этган.

Марказий тармоқлар Россия ва Украинанинг шарқий минтақаларида, шунингдек Молдова, Руминия ва обик Югослав Республикаси Македония* миллий тармоқларида академик жамоалар учун Интернетга кира олишни такомиллаштириш учун ўрнатилган. Бу минтақада НАТО ҳомийлик қилган энг катта ва улуғвор лойиҳа – Виртуал Ипак Йўли лойиҳаси бўлиб, у Жанубий Кавказ ва Марказий Осиёда академик ва илмий жамоалар учун йўлдошли алоқага асосланган Интернетга киришни таъминлайди.

Виртуал Ипак Йўли лойиҳаси

Виртуал Ипак Йўли лойиҳаси 2001 йил октябрида ишга туширилган (унинг номи Европанинг Узоқ Шарқ билан алоқа воситаси бўлиб, маҳсулотлар, билимлар ва ғояларни алмашишни таъминлаган Буюк Ипак Йўли номига алоқадор). Лойиҳа Жанубий Кавказ ва Марказий Осиёдаги саккизта Ҳамкор мамлакатлар

учун – Арманистон, Озарбайжон, Грузия, Қозоғистон, Кирғизистон Республикаси, Тожикистон, Туркменистон ва Ўзбекистоннинг академик ва илмий жамоалари учун Интернетга киришни тақдим этган, шунингдек лойиҳа 2004 йилда Афғонистон учун кенгайтирилган.

Ҳозирги пайтда тежамкор, энг замонавий йўлдош технологиялари иштирок этувчи мамлакатлардаги олимлар ва академикларни умумий йўлдош нури орқали Интернетда бирлаштиради. НАТО йўлдош ва ўнта йўлдош тарелкаларини ўрнатишни молиялаштирди. Лойиҳанинг бошқа ҳомийлари ҳам ўз ҳиссасини шу тариқа киритади. 4 йил ичидаги 3,5 миллион АҚШ доллар миқдоридаги сармояни ҳисобга олганда бу НАТОнинг фуқаровий “фани” дастури ҳомийлик қилган энг катта лойиҳадир.

Евро-Атлантк хавфсизлигининг хақиқий маданияти

Шимолий Атлантика Иттифоқи Ҳамкорлигининг ривожланаётган ёндашуви Евро-Атлантика минтақасида стратегик вазиятни ўзгартиришда кўмаклашиш жиҳатидан ўта муваффақиятли бўлган. Сиёсий мулоқот ва ҳарбий ўзаро таъсирга кўмаклашган ҳолда Ҳамкорлик Евро-Атлантика хавфсизлигининг тегишли маданиятини яратишга ёрдам беради, бу Евро-Атлантика миллатлар ҳамжамияти ичида ва ундан ташқарида хавфсизлигининг танг муаммоларининг ечимини топишга уринишларда биргаликда ишлашга қатъий интилишдир.

Иттифоқдошлар ва Ҳамкор мамлакатлар қуролли кучларининг биргаликда хизмат қилишга тайёрланишга асосланган амалий ҳамкорлик туфайли НАТО ва Ҳамкор мамлакатларнинг аскарлари Болқон яриморида ва Афғонистонда ёнма-ён хизмат қилмоқдалар. Ҳамкорлик, шунингдек, Шимолий Атлантика Иттифоқи ва Ҳамкор мамлакатлар учун биргаликда терроризм таҳдидларига жавоб бериш ва қуролланишни чеклаш каби муҳим масалаларни моҳир ҳал этиш учун доира бўлиб хизмат қилади.

Кўпгина Ҳамкор мамлакатларда мудофаа ислоҳотини рағбатлантирган ва қўллаб-қувватлаган ҳолда Ҳамкорлик, шунингдек, улардаги демократик ўзгаришларга ҳисса кушади. Бу янада замонавий, самарали ва демократик масъул қуролли кучларни ҳамда мудофаанинг бошқа институтларини яратишга ёрдам беради. Бундан ташқари, у мамлакатларга бундай ислоҳотларнинг ижтимоий ва моддий оқибатларини бошқаришга ёрдам беради.

НАТО аъзолари ва Ҳамкор мамлакатлар фуқаролари учун бевосита манфаатлар, шунингдек, бошқа соҳалар, жумладан ҳалокатларга тайёрлик, илмий ҳамкорлик, атроф - муҳит масалалари бўйича ҳамкорлик юзасидан амалий ҳамкорлик билан ҳам юзага келади.

Ҳамкорлик ўнта мамлакатни НАТО аъзоларининг мажбуриятларига тайёрлашга ёрдам берган ва НАТОнинг эшиклари янги аъзолар учун очиқлигича қолмоқда. Лекин Ҳамкорлик, шунингдек, Шимолий Атлантика Иттифоқи аъзолари бўлмаган ва аъзоликни истамаган Ғарбий Европа мамлакатлари

учун уларнинг ташқи сиёсати ва хавфсизликни таъминлаш сиёсатининг тамойилларига дахл қилмаган ҳолда Евро-Атлантика хавфсизлигига ҳисса киритиш учун ишларнинг бетакрор имкониятларини таъминлайди.

Евро-Атлантика хавфсизлигига таҳдидлар ўзгариб бормоқда. Кенгайиб бораётган таҳдидлар, жумладан, терроризм ва битилмаган мамлакатлар, ички ва ташқи манбаларга эга, миллатлараро тусга эга бўлади. Стратегик муҳим бўлган Болқон минтақасида барқарорликка таҳдидлар сақланиб турган бир пайтда, Афғонистондаги воқеалар умумий хавфсизлигимизга янги таҳдидлар Евро-Атлантика зонасининг ташқи томонидан келаётганлигини кўрсатмоқда. Бундай муҳитда халқаро барқарорлик ва хавфсизлик тобора кўпроқ, бир томондан, ички ислоҳотларга, бошқа томондан, кенг халқаро ҳамкорликка боғлиқ бўлади. Хавфсизлик бўйича самарали ҳамкорлик туб асоси демократик бўлган негиз доктриналари ва инситутларсиз мумкин бўлмайди. Евро-Атлантика Ҳамкорлиги иккала жиҳатдан муҳим ўрин тутати.

Иттифоқдошлар ва Ҳамкорлар биргаликда ривожланаётганлиги сабали улар таҳдидларга умумий жавоб бериш билан бирга жавоб қилиш қобилиятини оширадлар, келгуси авлодлар учун ўзаро тушуниш ва ҳамкорликка асосланган хавфсизликни қурадлар.

“Бу ўн йиллик санани қутлай туриб, биз муваффақиятли натижаларни кўришимиз мумкин.

Евро-Атлантика Ҳамкорлиги тарихий жиҳатдан беқиёс даражада халқаро хавфсизлик бўйича ички ўзгаришлар ва ҳамкорликнинг катализаторидир. НАТО доимо бу уринишларда марказий ўрин тутган. Ҳамкорлик ҳам НАТО ишларининг моҳиятини олға сурмоқда.

У Иттифоқдошларга хизмат қилди. У Ҳамкорларга хизмат қилди.

У демократияга ва тинчликка хизмат қилди.”

Деб қайд этди Тинчлик йўлида Ҳамкорликнинг
10 йиллигида 2004 йил 14 январ куни
Евро-Атлантика Ҳамкорлиги Кенгашига ўз
мурожаатида НАТО Бош Котиби Яап де Хуп Шеффер.

NATO Public Diplomacy Division / Division Diplomatie publique de l'OTAN

1110 Brussels, Belgium / 1110 Bruxelles, Belgique

Web site : www.nato.int

Site web : www.otan.nato.int

E-mail / Courriel : natodoc@hq.nato.int

© NATO / OTAN 2005

Ушбу рисола ни ҳамма НАТОга аъзо бўлган ва ҳамкор мамлакатлар

тилларда нашр этиш кўзда тутилмоқда. Илтимос,

мавжудлигини текшириб кўринг www.nato.int/docu/pub-form.htm

ёки Тарқатувчи Гуруҳга мурожаат қилинг:

NATO Public Diplomacy Division – Distribution Unit

Division Diplomatie publique de l'OTAN – Unité de diffusion

1110 Brussels, Belgium / 1110 Bruxelles, Belgique

Tel : +32 2 707 5009

Fax : +32 2 707 1252

E-mail / Courriel : distribution@hq.nato.int